ԱՒԵՏԱԲԵՐ

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

ՀԱՏՈՐ ԿԷ. ԹԻՒ 2

10 ՅՈՒՆՈՒԱՐ, 1914

ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆՆԵՐ

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ — ԿԱՐԴԻՆԱԼ ՐԱՄՓՈԼԼԱՑԻ ԿԵԱՆՔԷՆ

ՏՈՔԹ. ԵՐՈՒԱՆԴ Ա. [illegible]

ՆԵՐՔԻՆ ԿԵԱՆՔ

ԿԻՐԱԿՆՕՐԵԱՑ ԴԱՍ
Ֆ. Մ.

ԱՆՁՆԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆ
ՏՈՒԹ. ՄԼՑՐԻ Մ. ՓԱՓՐԻՔ

ԼՈՒՍԱՒՈՐՉԱԿԱՆՔ ԵՒ ԲՈՂՈՔԱԿԱՆՔ
ՆՇԱՆ ՂԱՐԱՄԼՖԷՐԵԱՆ

ԱՑՑԵԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԱՄԵՐԻԿԱՀԱՅՈՑ
ՀԵՐ. ՏՈՒԹ. Հ. Ծ. ՊԱՐՆԸՍ

ՀՐԵՂԷՆ ՁԻՆ — ԿԱՂԱՆԴԻ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ
ԳԷՈՐԳ ՄԵՍՐՈՊ

ՍԿԵՍՈՒԻԿԻ ՄԸ ՄՏԱԾՈՒՄՆԵՐԸ ՄԱՀՈՒԱՆ ՀԱՆԴԷՊ
Խ. ՀԵՒՈՆԵԱՆ

ԱՌՈՂՋՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆ
ՏՈՒԹ. ՅՈՎՍԷՓ Տ. ՄՏԵՓԱՆԵԱՆ

ԼՈՒՐԵՐ

Հրատարակիչ Ց. ՄԱՏԹԷՈՄԵԱՆ

ՊՈՍԹՄԱՍ ՀԱՍՈՒՍ
Կ. ՊՈԼԻՍ

اوداپر هفته‌لق غزته — درسعادتده بابل هاوسده — مدیر مسئولی صمویول ق. هاروتیونیان

ԱՒԵՏԱԲԵՐ ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ
ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ, ԿՐՕՆԱԿԱՆ, ԳԻՏԱԿԱՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

ԽՄԲԱԳԻՐՆԵՐ: — Վեր. Տքթ. Ֆ. Ու. Մէքալըմ, Վեր. Յ. Ա. Ճէճիզեան, Վեր. Ա. Պ. Շմաւոնեան

Աշխատակցութեամբ Հայ և Օտարազգի ծանօթ գրողներու

ՏԱՐԵԿԱՆ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳԻՆ· — **Թուրքիոյ համար 40 դահեկան, Ամերիկայի համար 2 տոլար, Անգղիոյ համար 8 շիլին, ուրիշ երկիրներու համար 10 Ֆրանք: Չեռքէ կը ծախուի հատը 40 փարայի:**

ԱՒԵՏԱԲԵՐ ՄԱՆԿԱՆՑ ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ ԱՄՍԱԹԵՐԹ ԴԵՐԱՏԻՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ

ՏԱՐԵԿԱՆ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳԻՆ: — **Ամեն տեղոյ համար 6 դահեկան: Տարեկան 75 դահեկանի փոխարէն միւոյոյն հասցէին 15 թերթ կը ղրկուի, իսկ 108 դահեկանի փոխարէն 25 թերթ կը ղրկուի·**

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ վերաբերեալ ամէն գրութիւն պէտք է ուղղուի Վեր. Ֆ. Ու. Մէքալըմի հասցէին, Պայպըր-Հաուս, Կ. Պոլիս

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ, ԾԱՆՈՒՑՄԱՆ և Թերթին Վարչութեան վերաբերեալ ամէն խնդրի համար պէտք է դիմել Թերթին

Հրատարակիչ Յ. ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆԻ, Պայպըր-Հաուս, Կոստանդնուպոլիս:

AVEDAPER AN ARMENIAN WEEKLY REVIEW

EDITORS. — Rev. F. W. Macallum D.D., Rev. H. A. Djedjizian, Rev. A. B. Schmavonian.

ANNUAL SUBSCRIPTION: Turkey Ptrs. 40: U. S. America $ 2: England 8 Shillings: Other countries Frcs. 10: — Single copies 40 Para

AVEDAPER FOR CHILDREN, AN ARMENIAN ILLUSTRATED MONTHLY FOR BOYS AND GIRLS

For Subscriptions, Advertisements etc. apply to the Publisher H. MATTEOSIAN, Bible House, Constantinopl

Շաբաթական եւ Ամսական Ա-է-ո-բ-է-ներու հրատարակութիւնը Յ. ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆ ստանձնած ըլլալուն, այս երկու թերթերուն վերաբերեալ ամէն վճարում իրեն պէտք է ըլլան:

Գաւառներէ եւ արտասահմանէ դրամ ղրկելու ամէնէն դիւրին եւ ապահով միջոցն է Մանտօ փոստը (Mandat de poste): *Չէքեր եւ փոխգիրներ պէտք է Յ. ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆի հրամանին վճարելի ըլլան:*

ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐԷՆ ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ որ իրենց տեղւոյն գործակալներէն պահանջեն, եթէ մինչեւ ցարդ չեն ստացած, Աւետաբերի 1914 տարուան պատի Օրացոյցները: Բոլոր այն բաժանորդները որ իրենց այս տարուան բաժնեգինը ուղղակի թերթիս Հրատարակիչին կը ղրկեն, անկէ պիտի ստանան Աւետաբերի այս գեղեցիկ միանգամայն օգտակար նուէրը:

Օգտակար ու հաճելի ընթերցումի մը առթած գոհունակութիւնը վայելելու համար պէտք է որ ամէն Հայ տղայ ու Հայ աղջիկ ունենան **ԱՒԵՏԱԲԵՐ ՄԱՆԿԱՆՑ** կանոնը, որ իր ջինջ ու զբօսալի բովանդակութիւնով, հետաքրքրական հաճելուներով, գեղեցիկ պատկերներով մեծ պակաս մը կը լեցնէ՝ Թրքահայոց մէջ տարիներէ ի վեր մշակելով մանկական գրականութիւնը:

ԱՒԵՏԱՐԵՐ

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ, ԿՐՕՆԱԿԱՆ, ԳԻՏԱԿԱՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

ՀԱՏՈՐ ԿԷ. — Կ. ՊՈԼԻՍ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 10, 1914 — ԹԻՒ 2

ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆՆԵՐ

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

Պատմական օրեր

Դժուար է թէեւ գուշակել թէ ապագայ պատմիչներ ո՛ր աստիճանի կարեւորութիւն պիտի տան այն դէպքերուն որոնց մենք ականատես կ՛ըլլանք այս օրերս, բայց մեզի ժամանակակիցներուս գէթ այնպէս կը թուի թէ օրերը լեցուն են պատմական կարեւոր դէպքերով։ Յոյն, Սերպ, Պուլկար և Ալպանացի ազգերուն պատմութիւնը պիտի չկրնայ գրուիլ առանց գլուխներ նուիրելու 1912, 1913 և անտարակոյս 1914 թուականներուն։ Թէեւ հեղինակ մը, որուն իմաստութիւնը խնդրոյ առարկայ չըլլար, ըսած է վճռական կերպով, «Արեւուն տակ նոր բան չկայ,» բայց մենք կը կարծենք թէ բաներ մը կը դառնան մեր չուրջը որոնք այնքան սովորական չեն արեւուն տակ։

Նոր միտքեր

Օսմանեան կայսրութեան համար ալ երբեմն դժբաղդ և երբեմն բարեբաստիկ բայց միշտ նշանաւոր օրեր են ներկայ օրերը։ Կառավարութիւնը ճարպիկութիւնը ունեցաւ տիրանալու գրեթէ պատրաստ հզօր մարտանաւ մը որ Ռէշատիյէ տրէտնոթին հետ զգալապէս պիտի աւելցնէ կայսրութեան ծովային զօրութիւնը։ Իսկ Արեւելեան նահանգներու բարեկարգութեանց խնդիրը, որ արգելքներէն մին կը նկատուէր այնքան անհրաժեշտ դարձած փոխադրութեան, աւելի նպաստաւոր երեւոյթ մը առաւ վերջին չաթթուան մէջ և տէրութեանց և կառավարութեան միջեւ համաձայնութեան մը յոյսը տասնապատիկ աւելցաւ։ Ասոնցմէ զատ նոր և բարերար մտայնութիւններ նշմարուիլ սկսած են։

Ազգային գաղափարը

Մեր Թուրք հայրենակիցներուն մէջ ազգային գաղափարը նոր զարկ մը կը ստանայ և կը խոստանայ կարեւոր ազդակ մը դառնալ։ Թասֆիր ի էֆեֆեար Թերթին յաճախ գործածած բառնաձեւը, «Թուրք և Իսլամ,» կրնայ փորձ մը նկատուիլ հին կրօնական ըմբռնումը հաշտեցնելու նոր ազգային գաղափարին հետ։ Մենք պիտի ըսենք թէ յաւէտ փոխանցման չրջանն է հինէն դէպ ի նորը։ Թուրքերը իրաւունք ունին անչուշտ մնալ Իսլամական կրօնքին մէջ որքան ժամանակ որ զայն բաւական կը նկատեն գոհացում տալու իրենց հոգեւոր պէտքերուն։ Բայց եթէ ազգային գաղափարը որդեգրել կ՛ուզեն, մեզի կը թուի թէ պիտի ստիպուին բարեփոխել նախորդ դարերու կրօնական ըմբռնումը։ Իրենց իսկ ոճով երկու ձմեռուկ մէկ ձեռքով չբռնուիր։ եթէ ազգութիւնը պիտի ըլլայ միու-

թեան կէտը, յայտնի է թէ դաւանանքի խնդիրը պէտք է մէկդի թողուի։ Երկու կէտի վրայ միութիւն յառաջ բերել փորձողները բաժանում միայն յառաջ պիտի բերեն։ Մեր պաշտօնակիցը իր Թուրք և Իսլամ բանաձեւով ցե՞ղ մը բացատրել կ'ուզէ թէ կրօնական համայնք մը. իր ընթերցողներուն իրաւունքն է գիտնալ։ Այդ երկու գաղափարները իրար կցելով ոչ թէ աւելի լայն, այլ ընդհակառակն աւելի նեղ, իմաստ մը կու տայ իր խօսքին։ Իսլամներէն դուրս ձգած կ'ըլլայ ամէն անոնք որ Թուրք չեն, իսկ Թուրքերէն անոնք միայն առած կ'ըլլայ որոնք կ'ուզեն կրօնական ըմբռնումով սահմանել իրենց քաղաքական կեանքը։

Դէպ ի գործն ասպարէզը

Ենթադրելով որ ազգային գաղափարը պիտի տանի վերջնական յաղթանակը, մենք կը ուզենք ողջունել այն թուականը՝ որուն մէջ այս գաղափարը ի յայտ կու գայ եւ մարմին կ'առնէ։ Մանաւանդ կ'ուրախանանք որ Թուրք ազգին յորդորներ կ'ըլլան նոր ասպարէզներ մտնելու, նոր գործերով զբաղելու։ Իրաւունք ունի Իqsամ, երբ իր ցեղին միմիայն կառավարական եւ զինուորական տիտղոսներու հետամուտ ըլլալը ցոյց կու տայ իր զլխաւոր մէկ պատճառը երկրին աղէտներուն։

Այսպէս ընդունելով մեր Թուրք հայրենակիցները առեւտուրի եւ գործի ասպարէզները իրենց իսկ ձեռքով փակած են իրենց առջեւ ու թողած են զանոնք Յոյներու եւ Հայերու եւ ուրիշ ցեղերու։ Սրդիւնքը այն եղած է որ երկրին վարչութիւնը մենաշնորհը եղած է մասնաւոր տարրի մը, մինչ առեւտուրը եւ արհեստները նոյնպէս մենաշնորհը դարձած են ուրիշ տարրի մը։ Այս կերպով կառավարութեան եւ գործի աշխարհին միջեւ սերտ առնչութիւն եւ իրական համակրութիւն գոյութիւն ունեցած չեն։ Անոնք որ ի վիճակի եղած են հարստութիւն արտադրելու, ի վիճակի եղած չեն զայն պաշտպանելու։ Թուրք զանձողները դիտցած չեն թէ երկրին եկամուտները ի՛նչպէս կարելի է աւելցնել եւ կամ ի՛նչ պատճառներով կը պակսին։ Եւ դեռ աւելին կայ։ Երկու տարրերը տեսակ մը նախանձով նայած են իրարու վրայ։ Թուրքը երբեք վախցած չէ որ ուրիշ մը մտնէ կառավարական գործերու մէջ, իսկ Յոյնը եւ Հայը վարժուած չեն Թուրքը տեսնել գործի հրապարակին վրայ։ Այս կացութիւնը վեր ի վայր պիտի չըլլի, երբ իրականանայ այսօրուան յայտնուած փափաքը որ Թուրքերն ալ մտնեն աշխատութեան ճանապարհը եւ արտադրողներ ըլլան փոխանակ միայն ուզողի եւ մակաբոյծի դիրքին մէջ։ Այն ատեն չարդի եւ թալանի վախը պիտի պակսի զգալապէս, կառավարութեան հոգը պիտի բաժնուի ամէնուն վրայ, հարկ վճարողը պիտի մօտենայ հարկ հաւաքողին եւ ցեղերու համերաշխութիւնը պիտի դադրի մնամէջ բանաձեւ մը ըլլալէ։

Հայկական խնդիրը

Եւ այս կերպով Հայկական խնդիրն ալ աւելի մօտեցած պիտի ըլլայ գոհացուցիչ լուծումի։ Վերջերս կարեւոր քայլեր առնուեցան այդ խնդրոյն մասին մեծ տէրութեանց եւ Բ. Դրան միջեւ տեղի ունեցած բանակցութեանց մէջ։ Կառավարութիւնը կարգ մը պայմաններով կ'ընդունի Ռուս եւ Գերմեն դեսպանատանց առաջարկները։ Բայց մենք կը փափաքինք որ Հայազգնակ նահանգները բարեկարգուին ոչ թէ օտար դեսպաններու ճնշման ներքեւ եւ մեր երկրին ընիկ եղող այս կամ այն տարրին կամքին հակառակ։ Մենք մեծ օգուտներ չենք ակնկալեր այնպիսի բարեկարգութենէ մը որ խրախուսէ մեր հայրենակիցներուն ստուար մէկ մասը եւ խոտելի ըլլայ կառավարութեան։ Մենք կը փափաքինք որ թէ՛ կառավարութիւնը եւ թէ՛ ժողովուրդը, թէ՛ Թուրքը և թէ՛ Հայը, թէ՛ Իսլամը և թէ՛ Քրիստոնեան անկեղծ ուրախութեամբ եւ միասիրտ ողջունեն բարեկարգութիւնը իբր փրկութեան միակ միջոց և բարօրութեան գեղագոյն աղբիւր։ Այն ատեն, եւ միայն այն ատեն, մենք, այս երկրին զաւակներս, պիտի դառնանք իրական տէրը հայրենի հողին, պիտի մշակենք զայն եւ ծաղկեցնենք եւ մեր գլուխները անոր նուիրական ծոցին մէջ չհանգչեցուցած՝ օր արեւ պիտի տեսնենք։

Ինչպէս որ վեղր ըսելով բերանդ չանուշնար, նոյնպէս ալ առաքինի չես ըլլար առաքինութեան վրայ խօսելով։

ԿԱՐԴԻՆԱԼ ՐԱՄՓՈԼԼԱՅԻ ԿԵԱՆՔԷՆ

Կարդինալ Բամփոլլայի մահը, որ վերջերս տեղի ունեցաւ ի Հռոմ, յայտնի կորուստ մը կը համարուի Կաթոլիկ աշխարհի համար։ Պապը, խորապէս զգածուելով անոր մահուան լուրէն, ըսած է, կ'ըսուի, թէ «Կարդինալ Բամփոլլա ամենամեծ մարդոց մին էր եկեղեցիին մէջ և աւելի իսկ մեծցաւ պետական գործերէ քաշուելէն ետեւ։» Պապին այս խօսքերը ճշմարտութիւն մը կը յիշեցնեն, զոր ոչ միայն Կաթոլիկ եկեղեցիին՝ այլ և ամէն եկեղեցիներու օգտակար պիտի ըլլայ լրջօրէն ի միտ առնել։

Կարդինալը ծնաւ 1843ին։ Եկեղեցիին ծառայութեան մէջ մտնելով չատ արագ յառաջացաւ և 1882ին Մատրիտի Պապական նուիրակ կարգուեցաւ։ Սպանիոյ մէջ բաւական յաջողեցաւ հաշտեցնել Կաթոլիկներու հակառակամարտ կուսակցութիւնները։ 1887ին Վատիկանի Արտաքին գործերու նախարար եղաւ։ Ջերմապէս պաշտպանեց Պապական իրաւունքը կամ տեսութիւնը աշխարհական իշխանութեան մասին։ Այն ժամանակ Բրիտիի ուղեց բարեկամական հասկացողութեան մը գալ Պապին հետ, բայց Բամփոլլա հակառակեցաւ։ Յորհեցաւ թէ կարող է Գերմանիոյ եւ Աւստրիոյ օգնութիւնը չահիլ եւ Պապին պահանջները ընդունելու ստիպել Իտալիա։ Ջայս անհնար դանելով դարձաւ դէպ ի Ֆրանսա, ուր ինք և Լէոն ԺԳ յուսացին նոյն օգնութիւնը ձեռք բերել, երբ կառավարական կուսակցութիւնները և Ընկերվարական Ռամկավարները միաբանէին և Պապը Ֆրանսայի Հանրապետութիւնը ճանչնար պաշտօնապէս։ Այս գաղն ալ ամբողջովին ի դերեւ եղաւ։ Երբ Լէոն ԺԳ մեռաւ, կարծուեցաւ թէ Բամփոլլա անոր յաջորդ պիտի ընտրուի։ Սակայն Աւստրիա հակառակեցաւ անոր ընտրուելուն։ Ան ալ գործօն կեանքէ քաշուեցաւ։ Իր վերջին տարիները անչշուկ անցուց իր բարեկամներուն ընկերակցութեան մէջ։

Քաղաքական դաւերով եկեղեցին յառաջ տանելու համար Կարդինալին մեծ ծրագիրները իրարու հետեւէ ձախողեցան, և այդ ծրագիրները լքանելէն ետեւ միայն, ինչպէս կ'ըսէ նոյն իսկ Պապը, ի լոյս եկաւ անոր ճշմարիտ մեծութիւնը։

Կը վախնանք թէ առ այժմ մեծ յոյս չկայ թէ Հռոմայ Կաթոլիկ Եկեղեցին ի բաց պիտի թողու իր աշխարհական նպատակները և իր գործունէութիւնը ամբողջովին պիտի նուիրէ մարդկութեան հոգեւոր չահերուն յառաջացման։ Անցեալին բոլոր դառն դասերն ըստ երեւութին չեն բաւած այդ եկեղեցիին վարիչներուն մտաց վրայ տպաւորել մեր Տէրոջ ուսուցածը, երբ իր փորձութեան մէջ մերժեց միտ դնել Սատանային խոստումներուն, կրնակը դարձնելով այս աշխարհի բոլոր թագաւորութիւններուն և անոնց բոլոր փառաց տեսիլին։ Ըմբռնած չեն դեռ սա ճշմարտութիւնը թէ Քրիստոսի թագաւորութիւնը այս աշխարհէն չէ։ Կը վախնանք նաեւ թէ պիտի չարունակեն նոյն մահաւիթ ընթացքը մինչեւ որ կրեն աղէտ մը ա՛լ աւելի ահաւոր քան ցարդ կրուածները։

Սակայն մենք որ դուրսէն կը դիտենք և գաղափարի ու խօսքի, ինչպէս և գործի, ազատութեան անհաչուելի բարիքը կը վայելենք, վերէն աստիճան փոյթ տանելու ենք ի միտ առնել Կարդինալ Բամփոլլայի ձախողութեան դասերը։

Եկեղեցին չէ տոկ մարդկային հաստատութիւն մը, որ մարդակերտ ուրիշ բաներու նման գործածուի քաղաքական կամ ուրիշ աշխարհային նպատակներու։

Եկեղեցին Աստուածային հաստատութիւն է։ Իր հիմնադիրը Աստուածային է։ Իր գործը Աստուածային է։ Ջինք ոգեւորող ու վարող ոգին Աստուածային է։ Քրիստոսի հոգիով տոգորուածները եւեթ եկեղեցիին մէջ են։ Ամէն ինչ որ հակառակ բնութիւն ունի՝ այդ բնութեան իսկ բերմամբ անհրաժեշտ և յաւիտեան կը զրկուի ունենալէ մաս ունենալէ եկեղեցիին գործին մէջ։

Մարդիկ եկեղեցական իշխանութիւններու որոշմամբ չեն կարուիր եկեղեցիէն։ Մի միայն իրենց նկարագրին կամ արարքներուն բերմամբ կրնան զրկուիլ կամ կտրուիլ եկեղեցիէն։

Սրդ եկեղեցական կազմակերպութիւնը Քրիստոսի կամքին որոշակի հակառակ ծրագիրները ներու գործադրութեան ծառայեցնել և չանալ Քրիստոնեայ անուան անարժան մեթոտներով եկեղեցիին չահերը նպաստաւորել, հաւատարապէս արգելուած են Քրիստոնէութեան սկզբունքներով։ Եկեղեցին երբեք այսպիսի միջոցներով չկրնար զօրանալ, և այսպիսի միջոցներ որդեգ-

րողներ չուտ թէ ուշ պիտի զգան թէ սոսկալի սխալ գործած են։

Սա է ուրեմն ճշմարտութիւնը զոր չարուեստակ պարտիմք յիշել։ Ինչպէս Քրիստոս սուրբ է, նոյնպէս պարտի եկեղեցին, անոր մարմինը, սուրբ ըլլալ։ Ինչպէս Քրիստոս այս աշխարհի ոգիին չհամակերպեցաւ, նոյնպէս պարտի իր եկեղեցին աշխարհային չարժառիթներով չկառավարուիլ, ոչ ալ աշխարհային մեթոտներ կիրարկել իր Տէրոջ գործը յառաջ տանելու համար։ Ամէն ուրիշ ընթացք անդարմանելի վնաս եւ կորուստ կը պատճառէ։

ՏՈՔԹ. ԵՐՈՒԱՆԴ Ա. ՃԷՃԻՉԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Աւետարեր երեք չարաթ առաջ իր լրաբաժնին մէջ խորին ցաւով գուժեց իր նախկին աշխատակիցին, Տոքթ. Երուանդ Ճէճիզեանի, վաղահաս եւ անակնկալ մահը։ Հանգուցեալը ճանչցող ամէն ոք պիտի զգայ թէ անոր մահը մեծ կորուստ մըն է այն չրջանակներուն համար ուր ան ապրեցաւ եւ գործեց։ Եւ կը կարծենք թէ նմանօրինակ զգայնութեամբ համակուելցան նաեւ զանիկա անձամբ ճանչնալու պատեհութիւն չունեցող այն ամէն անձերն ալ, որոնք Աւետարերի վերջընթեր թիւին մէջ կարդացին յարգելի Տիար Յովհաննէս Մ. Ալիքսանեանի՝ իր բարեկամին յիշատակին նուիրած գեղեցիկ տողերը, ուր կենսագրական ծանօթութիւններու հետ ընդելուզուած էին անկեղծ գնահատման ինքնաբուխ խօսքեր։

Հանգուցեալը 1890 Սեպտ. էն մինչեւ 1893 Դեկտ. 31 Աւետարերի խմբագրատան մէջ պաշտօն վարեց իբրեւ օգնական խմբագիր եւ թարգմանիչ։ Եւ իր բարեկամները կը վկայեն թէ անոր քաղցր յիշատակները դեռ անուշահոտ բուրումը մը կը թողուն Աւետարերի դրասենեակներուն՝ ինչպէս նաեւ մայրաքաղաքին ինչ ինչ չրջանակներուն մէջ։ Դեռ այս վերջերս գրուած անձնական նամակի մը մէջ Տոքթ. Ճէճիզեան խանդավառութեամբ կը խօսէր Աւետարերի հրատարակման համար եղած նոր կարգադրութեան մասին, եւ կը խոստանար յօդուածներ գրել՝ «Ոչ անպատճառ բժշկական»։ Եւ անոնք որ կը յիշեն իր ուսանողական չրջանին էսէմպուրկէ գրուած եւ Աւետարերի մէջ հրատարակուած յօդուածները, իրաւունք ունէին իր գրիչէն ակնկալելու առաջնակարգ կչիռ եւ չահեկանութիւն ունեցող գրական արտադրութիւններ։

Սակայն Աստուած կամեցաւ որ այդ խոստացուած յօդուածները երբեք չգրուէին։ Այսու հանդերձ Տոքթ. Ե. Ճէճիզեան առիթ ունեցաւ ուրիշ տեղ եւ ուրիշ կերպով թողուլ անջնջելի արձանագրութիւններ։ Ան իր հոգւոյն խորհուրդները եւ զգացումները չարունակ կ'արձանագրէր ամէն անոնց հոգիներուն վրայ որոնց հետ չփման մէջ կը դրուէր։

Աւետարերի խմբագիրներէն երկուքը, որ անոր յաղարկաւորութեան ներկայ եղան Աստաբազարի մէջ, խորապէս ազդուեցան՝ նշմարելով անոր անձնանուէր կեանքին ամբողջ քաղաքին բայց մանաւանդ Հայ բնակչութեան վրայ թողած հիանալի տպաւորութիւնը։ Շատ մխիթարական եւ ներչնչիչ բան մըն էր տեսնել թէ ի՛նչպէս ինքզինքը Աստուծոյ եւ իր ընկեր արարածներուն ծառայութեան նուիրող միակ անհատ մը կը յաջողէր բարերար ազդեցութիւն սփռել ամբողջ համայնքի մը վրայ։

Նպատակ չունինք այս տողերով հանգուցեալին կեանքին նկատմամբ կենսագրական ծանօթութիւններ հաղորդել, ոչ ալ անոր նկարագրին մասին գրուատական խօսքեր ընել։ Կ'ուզենք յայտնել հանգուցեալին կեանքին թողած ազդեցութիւնները ի մտի ունենալով մանաւանդ նշշել թէ սիրաշեղ սիրտ կրող Հայ մը ի՛նչ մեծ օրհնութիւն կրնայ ըլլալ իր ազգին։

Այսպիսի անձի մը կեանքը գէթ երկու եղանակով օրհնաբեր կը հանդիսանայ։ Նախ իր ընկեր արարածներուն կեանքին բարոյական մակարդակին բարձրացման կը նպաստէ. եւ դարձեալ, իր համայնքին մէջ գոյութիւն ունենեցող բաժանման պատուարները քանդելու գործին մէջ կարեւոր օժանդակ մը կը հանդիսանայ։

Երբ անհատ մը իր արուեստը ի գործ կը դնէ ոչ թէ դրամ չահելու համար, եւ ոչ իսկ լոկ արուեստին սիրոյն համար, այլ պարզապէս հզօր եւ անկեղծ ընկերասիրութենէ չարժուած, կարելի չէ որ մարդիկ չազդուին գործնական սիրոյ այդ ներչնչող օրինակէն։ Որքան ալ աշխարհ նիւթի պաշտամունքին նուիրուած թուի, անձնուիրութիւն, զոհողութիւն, սէր եւ բարութիւն իրենց հմայքը չեն կորնցուցած։ Եւ ան որ իր անձին

մէջ մեծ կամ փոքր չափով մը կը մարմնացնէ այս առաքելութիւնները, նոյն չափով կ'օժանդակէ իր չուրջը ապրող մարդոց կեանքերուն աղնուացման և բարձրացման։

Եթէ կ'ուզենք որ մեր կեանքը բարոյապէս բարձրացուցիչ ազդեցութիւն մը ի գործ դնէ մեր ընկերներուն վրայ, ապրինք անձնանուէր կեանքով։ Եւ այս նպատակին հասնելու համար անհրաժեշտ է որ ունենանք առանձին աղօթքի և մտածումի ժամեր։ Տօքթ. Ճէֆիղեանի օրհնաբեր կեանքին գաղտնիքը կը բացատրուի, երբ կ'իմանանք իր յուշատետրէն թէ ան սովոր էր այլազան առիթներով իր անձը Աստուծոյ նուիրել կրկին և կրկին, և սրատուչ աղօթքներով կը խնդրէր որ Տէրը կարողացնէ զինքը սիրել իր ընկերները և ապրիլ անոնց ծառայելու համար։

Դարձեալ, զմարդիկ իրարմէ անջատող պատուարները քանդելու գործը կայ միշտ։ Եւ այս գործը կրնայ կատարուիլ Քրիստոսի սիրոյ հոգիովը առլցուած անձերու ձեռամբ։ Այնպիսիներ կրնան հրաշալիքներ գործել։ Թող հաւատքով, յոյսով և սիրով լեցուած մարդիկ համբերութեամբ և հաւատարմութեամբ քալեն Աստուծմէ իրենց համար որոշուած շաւիղին մէջ, և համայնքներ ու անհատներ իրարմէ բաժնող օրմերը, թէպէտ ըլլան երիվարովի պարիսպներու նման ամրակուռ, պիտի խորտակուին ու անհետանան։

Այս օրերս Հայութեան մէջ կը նշմարուի զօրաւոր բաղձանք մը՝ ազգին այլեւայլ հատուածները իրարմէ անջատող պատուարները գէթ մասամբ բարձրած տեսնելու։ Մեր ընթերցողներուն ծանօթ են համազգային միութեան և գործակցութեան հարցին շուրջ կատարուած անպաշաճան խորհրդակցութիւնները և Ազգային Ժողովին տուած հանդիսաւոր որոշումը։ Ի սրտէ կը մաղթենք որ երկու կողմին պաշտօնական մարմինները ի վերուստ առաջնորդուին իրենց խորհրդակցութիւններուն մէջ և ոչ մէկ բան արգելք ըլլայ բաղձացուած գործակցութեան եւ միութեան իրագործման։

Սակայն անոնք որ Տօքթ. Ճէֆիղեանի կեանքին եւ մահուան՝ Ատաբազարի Հայ հանգիստին վրայ թողած ազդեցութեան ականատես կամ ականջալուր եղան, չեն կրնար զօրեղապէս չզգալ թէ, պաշտօնական ժողովներու դերը ի՛նչ ալ որ ըլլայ այս խնդրոյն մէջ, Հայ ազգին երկու հատուածներուն միութեան եւ գործակցութեան հարցը գործնականապէս գտնուցիչ լուծումի կը գտնէ եւ օրհնաբեր արդիւնք կրնայ այն ատեն միայն երբ Հայ անհատներ, ո՛ր եկեղեցւոյ ալ պատկանին, իրենց հայրերուն պաշտած Քրիստոսի սիրովը վառուած առ ոչինչ կը գրեն զիրենք իրարմէ բաժնող պատուարները, եւ իբրեւ Հայ Քրիստոնեաներ անձնուիրաբար կ'ապրին իրենց ազգակիցներուն ճշմարիտ բարօրութեան եւ զարգացման համար։

Տօքթ. Ճէֆիղեանի յուղարկաւորութեան առթիւ Ատաբազարի Աւետ. եկեղեցին մէջ տեղի ունեցած պաշտամունքը՝ համազգային միութեան վսեմ եւ յոյժ տպաւորիչ հանդէս մըն էր։ Առաջնորդ Սրբազանը եւ քահանայից դասը բեմին վրայ քով քովի նստան Աւետ. եկեղեցւոյ պաշտօնեաներուն հետ։ Եւ Ազգային եկեղեցիին չարականները եւ Աւետարանականներուն երգերը յաջորդաբար թնդացուցին Աւետ. եկեղեցիին կամարները։ Ուղերձողներ եւ ունկնդիրներ պահ մը մոռցան իրենց ազգային ո՛ր հատուածին պատկանիլը, եւ աղօթեցին ու երգեցին, արտասուեցին եւ զիրար մխիթարեցին լոկ իբրեւ Հայ Քրիստոնեաներ։ Ամէն ոք կը զգար թէ եղբայրութեան եւ համերաշխութեան քաղցրաբոյր մթնոլորտի մը մէջ կը գտնուէր, եւ այդ մթնոլորտը ստեղծուեր էր անձնանուէր Հայու մը կեանքին միջոցաւ։

Այդ տխուր օրուան սրտայոյզ տեսարանը օրինակ մըն է եւ զրաւական մը ապագայ սիրալիր գործակցութեան եւ եղբայրակցութեան։ Քրիստոս աղօթեց որ բոլոր իրեն հաւատացողները «մէկ ըլլան։» «Միութիւնը» Քրիստոսի սուրբ կամքին համաձայն է, եւ պիտի իրագործուի այն չափով՝ որով մարդիկ կը յօժարին Քրիստոսէ ընդունիլ սիրոյ եւ անձնուիրութեան հոգին։

Շատեր յօժար են իրենց հայրենիքին համար քաջութեամբ մեռնիլ, իսկ քիչեր անոր համար ապրիլ, քանզի չատ աւելի դիւրին է քաջութեամբ մեռնիլ քան թէ քաջութեամբ ապրիլ։

ՆԵՐՔԻՆ ԿԵԱՆՔ

Թարմացումը՝ վեր նայելով

*Զախողած չատ անձեր չեն գիտեր թէ ձախողած են։ Այս պատճառով մեր անոնց ձախողումը դատապարտելը ապագայ յաղթանակի տեսակէտով անոնց օգտակար չըլլար որչափ կ'ըլլայ մեր արտայայտուած համոզումը թէ իրենք այդպիսի յաղթանակ մը պիտի ունենան։ Անոնք իրենց վիճակին առերեւոյթ անյուսութեան նոր յուշարարի մը պէտք չունին, այլ վստահացում մը թէ ուրիշներ յոյս կը տեսնեն հոն ուր իրենք յոյս չեն տեսներ։ Մարդ մը, որ իր ընկեր–սրաբաններուն անոնց ակնկալածէն աւելին ընել տալու մասին օգնելու մասնաւոր կարողութիւն մը ունի, այս պարզ կերպով կը գործէ։ Ան չատ չխօսիր անոնց վրիպումներուն մասին, այլ եռանդագին, իրմէ հաճելիօրէն արտացոլացող վստահութեամբ մը կը խօսի այն գործին մասին զոր գիտէ թէ անոնք պիտի կատարեն։ «Վեր–ջապէս իրաւցընէ կը հաւատամ թէ գայդ կրնամ ընել։» ահա այս է այն յուսալից ոգին զոր ուշ–նենալով կը մեկնին այսպիսի մարդու մը քովէն, յետոյ կ'երթան, կ'ընեն, ճիշդ անոր համար որ ան կը հաւատար թէ կրնան ընել իրենք։ Վեր նայիլ վար նայելէ լաւ է միշտ, ու այս թէ՛ մեզի, թէ՛ ալ ուրիշներու համար։

Թէ ի՛նչ օգուտ ունի ապէկ սկզբնաւորութիւն մը

Ապէկ սկզբնաւորութիւն մը կրնայ վտանգաւոր ծուղակ մը ըլլալ։ Բայց այդ ապէկ սկզբնաւորութեան յանդանքը չէ, այլ յանդանքը այն անձին, որ գայն ընելէ ետքը հանդարտօրէն կը յենու այն գաղափարին թէ գործերը ինքզինքնուն հոգ պիտի տանին։ Գրեթէ ամէն մարդ կրնայ ապէկ սկզբնաւորութիւն մը ընել, բայց հարիւրին մէկը կը յարատեւէ անոր մէջ։ Տպագրիչներ սուղ փորձառութիւնով մը գիտեն գայց։ Անոնք գիտեն թէ տպագրական ապէկ մեքենաւարը այն չէ, որ մեքենան ու մելանին գոյնին տատիճանը ճշդելէ ետքը՝ սըրբագրուած ու տպագրուելու պատրաստ թերթ մը սկիզբները անթերի կերպով կը տպագրէ, այլ այն՝ որուն տպած գործին մէջէն պատահաբար կրնաս առնել թերթ մը հազար, կամ տասը հազար կամ հարիւր հազար օրինակներ տպուելէ ետքը, եւ դժուար կ'ըլլայ քեզի ըսել թէ այդ օրինակներուն տպագրութեան ո՛ր տեղնուան մէջ է որ տպուած է այդ օրինակը։ Դեռ փոքրամասնութիւն են այն մարդերը, որոնք բոլոր գործին մէջ նոյն կորովով կը գործեն, այդ գործը ըլլայ տպագրել, ըլլայ քարոզել, կամ կեանքն ինքն իսկ իր հետաքրքիր, փորձիչ ուրիչ որեւէ ձեւերուն մէջ։ Ապէկ սկզբնաւորութիւն մը ապէկ է որչափ ատեն որ կը տեւէ — եւ ոչ աւելի։

Դիւրագրգռութիւնը սպառիչ է

Անոնք որ դիւրագրգիռ են՝ ահագին քանակութեամբ թանկագին ժամանակ եւ սպագին ուժ կը կորսնցնեն։ Բնախօսութեան մէջ զրգռութիւնը այն յատկութիւնն է որ գրգիռի մը կը համապատասխանէ։ Բուսաբանութեան մէջ այն բոյսերը որ դիւրագրգիռ անդամներ ունին, երբ որեւէ առարկայի հպին՝ կը բռնեն գայն։ Այս չիտակ է անհոգի բոյսերու, կամ մկանիներու կամ ջիլերու համար, բայց սխալ է այրերու եւ կիներու մէջ, որոնց համար կ'ենթադրուի որ իրենք կ'որոշեն թէ ի՛նչ բանի պիտի պատասխանեն, թէ ի՛նչ բան պիտի բռնեն եւ ի՛նչ բան պիտի ձգեն։ Մարդոց ամէնէն խեղճը ան է որ պէտք է համապատասխանէ իրեն դպչող ամէն բանի։ Իսկ ամէնէն երջանիկ մարդը ան է որ կրնայ հանդարտաբար անտեսել իրեն հրաւէր կարգադրող չատ բաներ։ Որչափ չատ խանգարած ենք ամբողջ օր մը, որ խոստումներով պայծառ կ'երեւար, պարզապէս ինքզինքնիս օրուան սկիզբը ընկճելով ու վրդովելով՝ ուրիշի մը անհաճոյ մեկ բառէն կամ տաղտկացուցիչ մեկ գործէն։ Ու նաեւ որչափ չատ այս կերպով անխուսափելի երեւցած ժամանակի կորուստէ ու զրգռութենէ աղատած ենք, պարզապէս անոր համար որ ուրիչ բան մը «պատահած է,» որ մեր ուշադրութիւնը ուրիչ կողմ դարձուցած է եւ մեզի քանի մը վայրկեանի համար մոռցնել տուած է այն զրգռութիւնը որուն այնքան քաջարար կը պատասխանէինք եւ որ մեր խաղաղութեան ու օգտակարութեան կը սպառնար։ Այն ատեն մենք մեզմէ կ'ամչնանք որ այդ

անուղղակի կերպով կրցանք աղաւիլ, երբ քիչ մը զօրաւոր կամք այդ զրդռուԹիւնը ճամբէն դուրս պիտի ձգէր։ Վայրկեանի մը զրդռուԹիւնը յաճախ մէկու մը ինքնասպանուԹի սահմանէն դուրս կ'իյնայ, բայց Թողուլ որ այդ զրդռուԹիւնը մնայ, տիրէ ու կործանէ՝ բոյսերու եւ կենդանիներու մակարդակին իջնալ կը նշանակէ։

ԿԻՐԱԿՆՕՐԵԱՅ ԴՊՐՈՑԻ ԴԱՍԵՐ

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 1

Ա Ղ Օ Թ Ք

Յիսուս աղօԹեց։ Ուրեմն ես ո՛վ կ'ըլլամ որ խորհիմ Թէ առանց աղօԹքի ալ կրնամ ըլլալ։

Յիսուս սովորաբար աղօԹեց։ Ուրեմն ես ալ խորհիմ իմ ունեցած սովորուԹիւններուս վրայ, հագուելու, ուտելու եւ խմելու, զօրաձելու, խորհելու և խօսելու սովորուԹիւններուս վրայ, տունի, չուկայի և եկեղեցիի սովորուԹիւններուս վրայ. ուրիշներու ծանօԹ կամ զաղանի սովորուԹիւններուս վրայ։ Կրնա՞մ ուղղամտօրէն յայտնել Թէ ես ալ Յիսուսի պէս աղօԹելը սովորուԹիւն ըրած եմ ինձի։

Յիսուսի աղօԹքները ուրիշներու մէջ ալ աղօԹքի փափաք կ'արԹնցնէին։ Անգամ մը ան կ'աղօԹէր, և երբ դադրեցաւ աղօԹելէ, աշակերտներէն մէկը ըսաւ, «Տէր, մեզի աղօԹք ընել սորվեցուր։» Այս տեսակէտով ես ալ Յիսուսի կը նմանիմ։ Իրապէս կը յաջողի՞մ ուրիշներու մէջ ալ յառաջ բերել ինձի պէս աղօԹելու փափաք մը։ Այս տեսակէտով իմ օրինակիս ազդեցուԹիւնը ինչ է մանաւանդ դեռատիներու վրայ։

Յիսուսի աղօԹքները աղօԹքի հաստատատիպ ձեւերու կրկնուԹիւններ չէին, այլ լուրջ ու կորովի զբաղում մը որ միտքի և սիրտի անբաժան ոյժ կը պահանջէ։ Այս մասին ո՞րչափ բան գիտեմ ես իմ աղօԹքի կեանքիս մէջ։ Այս ճշմարտուԹիւնը հակադրած էր Օնիասի կողմէ, որ չրջանակ գծող կ'անուանուի. երբ ժողովուրդը երաչտուԹեան տակն անոր դիմեց, որ անձրեւի համար աղօԹէ, ան չրջանակ մը գծեց ու անոր մէջտեղը կենալով այսպէս աղօԹեց, «Ով աչխարհի Տէրը, Քու որդիներդ իրենց աչքերը ինծի դարձուցած են, որովհետեւ ես Քու տունիդ մէկ զաւակին պէս եմ։ Քու մեծ անունովդ կ'երդնում Քու առջեւդ Թէ այս չրջանակէն դուրս պիտի չելլեմ մինչեւ որ Դուն Քու որդիներուդ չողորմիս։»

Տէրունական ԱղօԹքը տիպար աղօԹք կոչուած է, և այդպէս ալ է։ Բայց աղօԹքի մասին, ինչպէս ուրիչ ամէն բաներու մէջ, մեր իրական Տիպարն է ինքը մեր Տէրը։

ԱՆՁՆԱԻՈՐՈՒԹԻՒՆ

ՏՈՔԹ. ՄԷՅՐԻ. Մ. ՓԱՔՐԻՔ

Նախագահ Կ.Պոլսոյ Աղգականց Դպրեվին (*)

Ի՞նչ է ԱնձնաւորուԹիւն։ ԱնձնաւորուԹիւնն է խորհրդաւոր գաղտնիք մը, զոր կարելի չէ ոչ սահմանել եւ ոչ ալ կատարելապէս բացատրել։ Կրնանք սակայն ուսումնասիրել զայն՝ անոր պատկանող ինչ ինչ հանգամանքներու միջոցաւ։ Այս հանգամանքներէն մին է անձնական տեսակ մը նոյնուԹիւն։ Ի վաղուց անտի գետի օրինակը դործածուած է անձնաւորուԹեան ձեւափոխուԹիւնները եւ նոյնուԹիւնը լուսաբանելու համար։ Այս օրինակը հաւանաբար առաջին անգամ կիրարկուած է Եփեսացի Հերակղիտոսի մէկ երկին մէջ որ աչխարհի հնագոյն գիրքերէն մին էր։ Այդ գիրքը հիմա կորսուած է, բայց ժամանակին այնքան Թանկարժէք կը համարուէր որ հեղինակը Արտեմիսի տաճարին մէջ կը պահէր զայն ապահովուԹեան համար։

Մտաբերեցէք յաղԹաջուր գետ մը, որուն երկրամասի մը մէջէն արագաճեպ ընԹանալը տեսած էք։ Այդ գետը ինչպէս կազմուեցաւ։ Հեռուն լեռան մը բարձունքին վրայ աննչան փոքրիկ առուակներ իրարու միացան եւ կազմեցին խոչոր վտակ մը։ Լեռան կողերէն վար խուժող ջուրի ուրիչ առուակներ խառնուեցան

(*) Այս յօդուածին հեղինակը օգտուած է Տ. Ի. Ֆիլիփսի կարգ մը ԹելադրուԹիւններէն եւ օրինակներէն, նաեւ Պէրկընի իմաստասիրուԹենէն։

այս վտակին, մինչեւ որ հուսկ ուրեմն յօրինուելայ այն գետը՝ որ երկիրը կը պարարտացնէ, մեծ չոգենաւերու համար ուղի մը կը հանդիսանայ, այլազան ճարտարագործութեանց համար ջուր կը հայթայթէ։ Լեռներու մէջ ծագում առնող առաջին փոքրիկ առուակէն սկսեալ մինչեւ այն մեծ գետը որ ծովը կը թափէ իր ջուրերը՝ առումով մը միեւնոյն գետն է, եւ ամէն ոք կ'ընդունի թէ նոյնն է ան։ Օրինակի համար առնենք Դանուբ գետը։ «Դանուբի ակը երբեք տեսած էք», կը հարցնէ մէկը։ «Այո, Սեւ Անտառի լեռներուն մէջ տեսայ զայն,» կը պատասխանուի։ Սակայն ինչո՞ւ համար Սեւ Անտառէն մինչեւ Սեւ Ծով իր բովանդակ ընթացքին մէջ Դանուբ կը նկատուի նոյն գետը։ Գետին ջուրը նոյնը չէ երկու յաջորդական վայրկեաններու մէջ։ Նոյն իսկ գետայատակը նոյնը չի մնար, այլ տարիներու չրջանին մէջ տակաւ կը ձեւափոխուի, եւ գետին անունն ալ կրնայ փոխուիլ։ Այսու հանդերձ նոյն գետը կը կոչուի ան։ Բիչ մը մտածումով հասանելաբար կարելի ըլլայ լուծել գետին այս առեղծուածը. բայց չատ աւելի դժուարալոյծ առեղծուած մըն է Անձնաւորութեան նոյնութեան հարցը։

Ի՞նչ է ան որ զձեզ նոյնը կ'ընէ ձեր մանկութեան անձին հետ։ Իրապէս ոչ մէկ բան կայ ձեր վրայ որ նոյնն է՝ բայց միայն այդ անձնական նոյնութիւնը.— ձեր ինքնութիւնը։ Եւ հոս դարձեալ ծանօթ լուսաբանութիւն մը գործածենք։ Ենթադրենք թէ տղայ մը իր երախայութեան ժամանակ կը գողցուի իր ծնողաց տունէն, ուրիշ երկիր մը կը տարուի եւ իր պատկանած ազգէն տարբեր ազգի մը անդամ կ'ըլլայ։ Հոն նոր անունով մը կը կոչուի ան, իր ազգին լեզուէն տարբեր լեզու մը կը սորվի, եւ իր երախայական կեանքը բնաւ չի յիշեր։ Ժամանակի ընթացքին ո՛չ իր մարմինը եւ ո՛չ իր միտքը նոյնը կը մնայ, եւ սակայն պիտի ըսէք թէ այդ տղան նոյն անձն է։

Մեր մարմինները տարուէ տարի կը ձեւափոխուին։ Եւ մեր խորհուրդները մեր մարմիններուն մանկիկներէն աւելի արագօրէն ձեւափոխութիւն կը կրեն։ Խորհելու նոր եղանակներ կ'որդեգրենք եւ նոր միջավայր մը կը թեւակոխենք, եւ սակայն այն առանձնական ինքնութիւնը, այն նոյնութիւնը, զոր ես կը կունենք, կը մնայ։ Տարբեր անուններ կրնանք տալ այս ինքնութեան։ Կրնանք անձի մը Եսութիւնը կոչել զայն, կամ կրնանք Անձնաւորութիւն անուանել։ Կրնանք ըսել թէ անձնաւորութիւնը կեանք է, բայց ասով անձնաւորութեան սահմանը տուած չենք ըլլար, վասն զի նոյնքան անկարելի է կեանքին ինչութիւնը սահմանել։ Անձնաւորութեան գաղտնիքը բացատրելու համար պէտք է ուսումնասիրենք անոր յատկանշական հանդամանքները։

Անձնաւորութեան երկու ամենէն կարկառուն յատկանիշերն են ապրելու բաղձանքը եւ ըստեղծելու կարողութիւնը։ Աչխարհ առլցուն է կեանքի բազմազան ձեւերով։ Ամէն կողմ կը նկատուին միլիոնաւոր միջատներ եւ մեծ ու փոքր կենդանիներ որոնց իւրաքանչիւրը՝ իր յատուկ անձնաւորութիւնը ունի, եւ կը պայքարի ապրելու համար։ Կայ բան մը զոր անհատ մը սիրայօժար չզոհէ իր կեանքին համար։ Երբ մարդ մը դէպ ի ծովուն յատակը խորասուզելու վրայ եղող նաւու մը մէջ կը դանուի, իր ուղեւորական պայուսակին մէջ ծրարուած նոր զգեստներուն վրայ կը խորհի՞։ Պիտի յօժարի՞ր ան գիրքերու, դրամի կամ զոհարեղէններու համար զոհել իր կեանքը։ Մէկ կողմ կը թողու բոլոր իր գոյքերը, եւ բուռն ճիգով կը պայքարի փրկանաւը մտնել, որպէս զի ազատէ իր սեփականութեանց ամենէն թանկագինը, իր կեանքը։ Եւ ինչո՞ւ համար այսքան անձկութեամբ կը փափաքինք ապրիլ։ Ի՞նչ է այս ապրելու ամենահզօր բաղձանքը զոր կարելի չէ կատարելապէս արտայայտել կամ նկարագրել։ Կէօթէ ըսած է. «Կը գրեմ վասն զի չեմ կընար չգրել։» Նմանօրինակ բացատրութիւն մը կրնանք գործածել մենք ալ ապրելու հարցին նկատմամբ։ «Մենք ապրելու համար պայքար կը մղենք, վասն զի չենք կրնար չպայքարիլ»։

Ապրիլ կը բաղձանք, վասն զի կեանքը հիմնական բան մըն է, եւ է՝ ինչ որ մենք ենք անձովին։ Բայց ապրելուն մէջ միշտ կարծես տեսակ մը ճգտունք եւ պայքարում կայ. ի՞նչ է այս ճգնախոնջ նկրտումին նպատակը։ Կեանքը կը թուի նկրտում մը ըլլալ կեանքի համար, սոսկ ապրելու հաժար, բայց մինչ կ'ապրի ան, կը ձգտի արտայայտուիլ բաղմազան եղանակներով։ Կեանքը միշտ կը ստեղծագործէ։ Նախ կը ստեղծագործէ այն մարմինը որ ներքին կեան-

քին արտայայտութիւնն է։ Անձնաւորութեան մը սեփական առանձնայատուկ կեանքը կը յօրինէ մտածուոր գիծերն եւ կը ստեղծէ առանձնական յատկանիշերն այն մարմնոյն՝ զոր աշխարհ կը տեսնէ։ Այդ կեանքը կ'ընծայէ աչքերուն եւ բերանին իրենց մտածուոր արտայայտութիւնը։ Ուեւէ անձնաւորութեան խորհուրդի տեսակը ինքզինք կը յայտարերէ անհատին առողջութեան կամ հիւանդութեան միջոցաւ, անոր նստելու, կայնելու եւ քալելու եղանակին միջոցաւ, իր խօսուածքին չեչտին եւ կիրարկած լեզուին միջոցաւ, եւ արտայայտուած ազնուասրտութեան կամ անազնուութեան միջոցաւ եւ հազարաւոր ուրիշ միջոցներով զոր կրնանք նշմարել, բայց չենք կրնար դիւրաւ նկարագրել։ Անձնաւորութեան արտաքին նշաններուն կամ ստեղծագործուածներուն մէկ քանին ին ասոնք։

Դեռ շատ ուրիշներ ալ կան։ Մենք անձնաւորութիւն մը կը ճանչնանք անոր հագած զգեստներուն միջոցաւ։ Անոնց ճաշակաւոր կամ անճաշակ ըլլալը, անոնց գոյներուն տեսակները, հագնուած եղանակը, եւ անոնց մաքրութիւնը կամ անմաքրութիւնը կը կարողացնեն մեզ լսանալ վտանգ հաղնող անձը։ Անձնաւորութիւնը ինքզինք կ'արտայայտէ այն գիրքերուն միջոցաւ որ մարդ կը կարդայ կամ կը գրէ, այն կահ կարասիին միջոցաւ որով ան ինքզինք կը շրջապատէ, եւ այն մտածուոր տունին միջոցաւ որուն մէջ կը բնակի։ Այս ամէնը եւ ուրիշ շատ բաներ անձնաւորութեան արտաքին յայտարերութիւններն ին եւ ասոնք այն աստիճան լայնօրէն տարածուած ին որ դժուար կ'ըլլայ ըսել թէ ո՛ւր կը վերջանան անձնաւորութեան սահմանները։

Անձնաւորութիւնը կը ստեղծագործէ նաեւ իր իսկ հոգեկան կեանքը։ Իր մտածայատուկ բնութեան կը յարմարցնէ իր ընդունած ծանօթութիւնները։ Նոյն ծանօթութիւնը, երբ տարբեր անձնաւորութիւններու ներկայացուի, անձնաւորութեան տեսակէտին համեմատ՝ տարբեր արդիւնքներ կ'արտադրէ։ Մտդրեցէք խումբ մը անձերու իւրաքանչիւրէն ծանօթ պատահար մը նկարագրել։ Պիտի չգտնուին երկու հոգիներ որ ճիշդ նոյն նկարագրութիւնը ընեն։ Նոյն իսկ թերեւս պատահարին հետ կապակցեալ իրողութիւններէն ոմանք մէկ անձի մը երեւած ըլլան՝ միւսներուն նշմարածէն բոլորովին տարբեր ձեւով։ Վասն զի իւրաքանչիւր անձնաւորութիւն իր ընդունած ծանօթութիւնը կ'այլափոխէ եւ անոր կու տայ ձեւ մը որ համապատասխան է իր խորհուրդի կեանքին։ Շիլլեր ըսած է. «Ոչ մէկ ծանօթութիւն կրնայ արդիւնաւոր հանդիսանալ մինչեւ որ հոգիին նեկտարին մէջ չթաթխուի եւ չկորսնցնէ իր ինքնութիւնը իբր ծանօթութիւն։

Ենթադրենք թէ երկու անձեր, մին յոռետես, եւ միւսը՝ լաւատես, ներկայ կը գտնուին քաղաքական զումարումի մը։ Ժողովին աւարտումէն յետոյ յոռետեսը պիտի ըսէ. «Երկիրը յայտնապէս դէպ ի կործանում կը դիմէ, եւ ոչ մէկ ոյժ կրնայ փրկել զայն։» Իսկ լաւատեսը՝ «Եթէ բոլոր քաղաքական գումարումները այս ժողովին պէս ըլլային, երկիրը չատ արագօրէն պիտի յառաջդիմէր։»

Անհատի մը սովորաբար տածած խորհուրդները այժը կը խորունկցնէ եւ կ'այլափոխէ անոր արուած ամէն ծանօթութիւն։

Կեանքի այն մտածուոր ձեւը որ մեր անձնաւորութիւնն է, կը վերաբերի մեզմէ իւրաքանչիւրին առանձնապէս։ Ինչ անձնաւորութիւնդ քեզի կը պատկանի. ուրիշ ոչ մէկը կըրնայ անոր մէջ մտնել եւ կամ ճանչնալ կամ հասկնալ զայն կատարելապէս։ Դուն կրնաս ուրիշի մը անձնաւորութեան մէջ մտնել փորձել, բայց միայն աստիճան մը պիտի յաջողիս յառաջանալ եւ ապա պիտի հարկադրուիս կանգ առնել։ Կրնաս ուսումնասիրել այդ անձնաւորութեան դրսեւորեալը, անոր չարժուձեւերը, սովորոյթները եւ խօսակցութիւնը. կրնաս նոյն իսկ մտածակից ըլլալ անոր կեանքին ամէնէն փառահեղ վայրկեաններուն յատուկ փորձառութիւններուս, բայց չես կրնար կատարելապէս ճանչնալ ուրիշի մը անձնաւորութիւնը։ Ժամանակներ կան երբ կարծես կը յաջողինք նշմարել անձնաւորութեան մը խորութեանց մէջ թաղուած գանձերը, բայց վերջապէս միայն վազանցիկ տեսիլ մըն է այդ։ Երբ կը տեսնէք մարդ մը կամ կին մը որ խանդավառօրէն կը խօսի իրեն չատ սիրելի նիւթի մը վրայ, պահ մը կ'ըսէք ինքովի. «Ահա քուն անձնաւորութիւնն է որ կը ներկայանայ ինծի։» Նմանապէս երբեմն խօսակցութեան մը պահուն կարծես հոգին ուղղակի կը խօսի հոգիի հետ։ Դիտեցէք վկայ մը երբ դատարանին կը ներկայանայ վկայութիւն

տալու, եւ կամ ուսանող մը՝ երբ դժուարին քննութեան մը հարցումներուն պատասխանել կը ջանայ։ Կը կարծէք թէ այդպիսի ժամանակներ անձնաւորութեան դէմ յանդիման կը գտնուիք՝ փառաւորագոյն ինքնայայտնութեան մէկ վայրկեանին մէջ, բայց կը սխալիք։ Ուրիշի մը անձնաւորութեան փորձառութիւններուն միայն բաժնեկից կրնանք ըլլալ։ Ձայնի չեչոը, դէմքի արտայայտութիւնը եւ գաղափարները ամէնքն ալ դոյզն նշաններ են որոնք կը խօսին ներքնային կեանքին վրայ, բայց չեն կարող ի յայտ բերել անոր խորասոյզ գանձերը։ Երբեմն նոյն իսկ լռութիւնը կը հայթայթէ մեզի ամենաչքնաղ յայտնութիւնը բարեկամի մը խորհուրդին։ «Լռութեան ձայն» մը կայ, ինչպէս Մեթերլինք կը յիշէ իր մէկ գրուածքին մէջ։

Անձնաւորութեան այսպիսի խորախորհուրդ եւ անըմբռնելի բան մը ըլլալուն պատճառաւ է որ քիչ անգամ մեր բարեկամներուն պատկերները մեզի գոհացուցիչ կը թուին։ Դէմքին դուրսի արտայայտութիւնը կարելի է լուսանկարել բայց ո՛չ բուն իրական անձը։ Իրական անձնաւորութիւնը կարելի չէ որ ներկայացուի նոյն իսկ ամենագեղեցիկ կենդանագրի մը միջոցաւ։

(Մնացածը յաջորդով)

ԼՈՒՍԱՒՈՐՉԱԿԱՆՔ ԵՒ ԲՈՂՈՔԱԿԱՆՔ

ՆՇԱՆ ՂԱՐԱՍԷՖԷՐԵԱՆ

Այս չաբթուան Պոլսոյ թերթերուն Ամերիկահայոց բերած չատ մը ուրախառիթ լուրերէն էր եղբայրական միութիւնը անցելոյն մէջ «մրրկաւ զատուած» Լուսաւորչական եւ Բողոքական ազգայնոց միջեւ։ Սոյն միութեան չշուկները կարծես թէ օդին մէջ կը լսուէին եւ անոր համար արդէն դեհլնը բոլորովին պատրաստուած էր։ Մենք չատ բանաւոր պատճառներ ունինք յոյժ լաւատես ըլլալու այս միութեան ապագային նկատմամբ։ Ամէն Հայու պարտականութիւնն է իր կրցածն ընել, Լուսաւոր չկանաց եւ Բողոքականաց միջեւ եղած սիրոյ կրակին վրայ իւղ եւ ոչ թէ ջուր լեցնել։ Ահա այս քաղցր պարտականութիւնը կատարելու համար, կը դիմեմ Բիւզանդիոնի եւ Աւետարերի մեծայարգ խմբագիրներուն որ բարեհաճին իմ ձայնս հասցընել Թրքաբնակ բոլոր ընթերցասէր Լուսաւորչականաց եւ Բողոքականաց, թոյլ տալով ինձ իրենց պատուական թերթերուն մէջ միաժամանակ հրապարակելու կարգ մը խրոզութիւններ, որոնք այս երկու Հայ թերթերուն եթէ ոչ բոլոր ընթերցողաց, գոնէ անոնց սուսար մեծամասնութեան անծանօթ կը մնան։

Հայերու մէջ գործող բոլոր Ամերիկացի միսիոնարաց իբր տարի ու կէս առաջ յղուած շրջաբերական նամակին մէջ մենք ի մէջ այլոց կը գրէինք հետեւեալն.

«Բերկրութեամբ սրտի կարդացի Միշընհէրի Հերոդէի մէջ թէ դուք Պոլսոյ մէջ պիտի գումարէք համաժողով մը, որուն պիտի ներկայանան Ամերիկեան Պորտ Ընկերութեան անդամներէն եւ պաշտօնեաներէն ոմանք։ Այս վերջինները պիտի խորհրդակցին եւ ծրագրեն ձեզ հետ ի միասին նկատմամբ միսիոնարական նոր թաթիֆի, զոր իրաց վիճակը Օսմանեան Պետութեան մէջ կը պահանջէ։ Այս բարձրօրէն կարեւոր համաժողովը խորապէս կը չահագրգռէ զիս եւ ինձ կը ներշնչէ նոր յոյսեր նկատմամբ Աւետարանչական եւ կրթական գործին Թուրքիայի մէջ։

«Լուսաւորչական Եկեղեցին իրաւունք ունի ձեր համակրութեան վրայ։ Այդ եկեղեցին տասնեւեօթն դար արիաբար ճակատած է Քրիստոնէական կրօնի թշնամեաց դէմ եւ Աւետարանի աւանդապահը եղած է Արեւելքի մէջ. Աւետարանին՝ որուն ձեր ազգը չարած է եւ որուն կը պարտի իր վայելած չատ մը օրհնութիւնները։ Ամէնէն թանկագին ժառանգութիւնը, զոր Հայ ազգը ունի, իր ազգային եկեղեցին է, որ սրեամբ գնուած է։ Այս եկեղեցւոյն մէջն է որ մեր ազգը խճողած է ամէն բան։ Ուրիշ տեղ մը չունենալով՝ հոն պահած է իր կորսուած թադաւորութեան նշխարները, այն է, դահեր, մականներ, դրօշակներ, թագեր եւ այլն։ Զարմանալի չէ ուրեմն որ կրօնականը եւ քաղաքականը խառնուած են Լուսաւորչական Եկեղեցւոյ մէջ։ Կաթողիկոսն է հոգեւոր ու քաղաքական պետն։ Ձեր առանձնաշնորհութիւնն է դնել ի սպաս Լուսաւորչական եկեղեցւոյ, ձեր ռազմամթերքներ եւ օգնել անոր իր դոյութեան կռուոյն մէջ ընդդէմ իր թշնամեաց։ Ժամանակը հասած է որ Լուս. Եկեղեցւոյ պատմութեան ուսումն մեր աստուածաբանական ճե-

մարաններուն մէջ պարտաւորիչ ըլլայ եւ ձեռնհաս Հայ հոգեւորականներ հրաւիրուին քահանայութեան հոն, այնպէս որ Արմաշու Դպրեվանքը եւ մեր Աստուածաբանական Ճեմարանը Մարսուանի մէջ ըլլան երկու քոյր հաստատութիւններ։ Թող մեր ճեմարաններ դիւրութիւն տան Լուսաւորչական եկեղեցւոյն, պատրաստելու հոն կարող եկեղեցականներ։ Ժամանակը եկած է որ Բողոքական Հայերուս ուսումնարանները, նախակրթարանները եւ բոլոր բարեսիրական հաստատութիւնները ունենան մի տեսակ գործակցութիւն Լուսաւորչական երեք նշանաւոր կրթական կազմակերպութեանց հետ. այսինքն՝ Հ. Բ. Ը. Միութիւն, Դպրոցասիրաց Ընկերութիւն եւ Միացեալը։ Տան կազմակերպեալ մարդ կ'արժէ հարիւր ոչ-կազմակերպեալներ։ Որակը կը յաղթէ քանակին։ Սակայն ինչպէս կարելի է այս գործակցութիւնը յառաջ բերել։ Ահա կենսական խնդիր մը, որ արժանի է ըլլալու մին ձեր համաժողովի օրակարգի խնդիրներէն։ Արդեօք լաւ չըլլար եթէ դուք բարեհաճիք ձեր այս համաժողովին հրաւիրել, յիշեալ ընկերութիւնները ներկայացնող պատգամաւորներ որ ձեզ հետ ի միասին ծեծեն այս գործակցութեան խնդիրն։»

Օրիենթ (Orient), որ մօտաւոր արեւելքի մէջ հրատարակուող միակ Անգլիերէն թերթը եւ միսիոնարական օրկանն է, հրատարակեց այս չրջաբերական նամակն եւ ես ընդունեցի հակիրճ պատասխաններ չատ մը միսիոնարներէ, որոնք համամիտ են ինձ։ Տր. Պարթըն, որ աչխարհիս չորս կողմը գտնուած Պօստ Ընկերութեան վեց հարիւր միսիոնարներու հրամանատարն է եւ Հայոց վրայ չատ բարձր համարում ունի, Պոսթոնէն Մայիս 27, 1912 թուականաւ իր ինձ դրած նամակին մէջ կ'ըսէ. «Ճիշդ հիմա խորին ուշադրութեամբ կարդացի ձեր զիս չահագրգռող չրջաբերական նամակն, որ տպուած է Օրիենթի Մայիս 8ի թուոյն մէջ։ Մեծ ուրախութիւն կը պատճառէ ինձ թղթակցիլ ձեզ հետ նկատմամբ այն խընդրոյն, որ է նիւթ ձեր չրջաբերականին, զոր դրած ժամանակնիդ կ'երեւի թէ չէիք գիտեր թէ ի սկզբանէ անտի իմ ծրագիրս եղած է ուսնեալ Հայ ներկայացուցիչներ համաժողովին մէջ։ Իմ այս ծրագիրը գծելու մէջ սրտագին կերպով ինձ աջակցած են մեր բոլոր միսիոնարները։ Համաժողովն մտադիր ենք գումարել Պոլսոյ մէջ այս ամրան Յուլիսին։ Ես կ'ղգամ թէ այսօրինակ համաժողով մը եթէ միայն միսիոնարական ըլլայ, ձախողուած մը պիտի ըլլայ եւ ըլլալու արժանի է։ Մենք պէտք է ունենանք լաւագոյն դատողութիւնը Թրքաբնակ Բողոքական համայնքին, այն ամէն խնդիրներու մէջ որոնք համաժողովի խորհրդածութեան առարկայ պիտի ըլլան։ Թերեւս պիտէք թէ ըստ իմ գծած ծրագիրին, համաժողովի գումարումէն առաջ մեծ պատրաստութիւն մը, որ պիտի ներկայացնէ Պորտ Ընկերութիւնը եւ անոր Տնօրէն Ժողովը, պիտի այցելէ բոլոր միսիոնարական կայաններ։ Կ'ակնկալենք որ այսպէս այցելուած բոլոր քաղաքներու մէջ երկար խորհրդակցութիւններ ունենանք կրօնական եւ կրթական գործոց մէջ ընդհ. առաջնորդներու հետ, այնպէս որ երբ մենք գտնանք Պոլիս համաժողովի համար, ունեցած ըլլանք խորհուրդը, թելադրութիւնը եւ տեսակէտը ոչ թէ միայն Բողոքական, այլ նաեւ Լուսաւորչական հանրային գործիչներու լուսանդակ Փոքր Ասիոյ եւ Հիւսիսային Սիւրիոյ մէջ։ Մենք պիտինք թէ անկարելի պիտի ըլլայ բերել բոլոր այս հանրային գործիչներ Պոլիս համաժողովին համար։ Ուստի մեր ծրագիրն է երթալ անոնց քով եւ ձեռք բերել անոնց լուրջ դատողութիւններն ու թելադրութիւնները։ Համաժողովն ի հարկէ ստիպեալ՝ յետաձգուած է, բայց կը յուսանք թէ պիտի գումարուի չատ չանցած։

«Օրիենթի մէջ հրատարակուած ձեր չրջաբերական նամակը, իրրեւ նախապատրաստութիւն մը, մեծ արժէք պիտի ունենայ, քանի որ Օրիենթ Թուրքիայի մէջ ընդարձակ չրջաբերութիւն մը ունի։

«Թերեւս դուք պիտէք թէ իմ դիրքս ի սկզբանէ անտի սա եղած է որ մենք միչտ մերձ մնանք Լուսաւորչականներուն։ Մենք իրրեւ միսիոնարական կազմակերպութիւն Թուրքիայի մէջ մի անջատ համայնք հիմնելու փառասիրութիւն չունինք։»

Ի պատասխան այս նամակին, ես ի մէջ այլոց դրեցի Տր. Պարթընի թէ իր ծրագիրը նկատմամբ Պոլսոյ մէջ գումարուելիք համաժողովին՝ ինձ համար նոր յայտնութիւն մ'էր։ Թելադրեցի որ բարեհաճի թղթակցիլ Լուսաւորչական հանրային համբաւոր գործիչներու հետ ի մասին հա-

մերաչխ գործակցութեան կրթական եւ բարեսիրական գործոց մէջ։ Ցղեցի իրեն հասցէն եւ անունը Տիար Բիւզանդ Քէչեանի, վսեմ. ե. Պէյ Աղաթոնի, փոխ Ատենապետ Հ. Բ. Ը. Միութեան եւ այլոց։ Տուի իրեն մանրամասն լուրեր Բարեգործականի նկատմամբ։ Տր. Պարթըն իմ այս վերջին նամակին պատասխանելով՝ կ'ըսէ. «Խորին չնորհակալութիւն Յուլիս 27 ամսաթիւ կրող ձեր չահեկան նամակին համար, որ ճիշդ հիմա ձեռքս հասաւ։ Ձեր ինձ յղած կարգ մը Հայ երեւելեաց անունները չատ արժէքաւոր են ինձ համար, մանաւանդ անունները այն երեք անձնաւորութեանց, որոնք կը բնակին աչխարհիս երեք մեծ կեդրոններուն մէջ։ Ես անչուշտ պիտի թղթակցիմ անոնց հետ։

«Համաժողովին գումարուելուն ժամանակը անորոշ է դեռ. բայց պիտի գումարուի մօտաւոր ապագայի մէջ։ Կը հաւատամ թէ այն ոյժերը, որոնք պիտի գործեն ի նպաստ Հայ ազգին, կազմակերպեալ համերաչխութեամբ չատ բան կրնան ընել քան զոր պիտի ընեն եթէ այդ ոյժեր ըլլան անջատ և ցրուեալ։ Շատ ուրախ եղայ լսելով Հ. Բ. Ը. Միութեան վրայ որ հիմնուած է Գահիրէի մէջ։»

Վսեմ Երուանդ պէյ Աղաթոնի տուի լիուլի տեղեկութիւն Պոլսոյ մէջ գումարուելիք համաժողովին, Թրքաբնակ միսիոնարաց իմ ուղղած շրջաբերականին եւ Տր. Պարթընի վերոյիշեալ կրկին նամակներուն բովանդակութեան նկատմամբ։ Երուանդ պէյ Աղաթոն ինձ գրեց ի մէջ այլոց հետեւեալն.

«Մեծ չահեկանութեամբ Օրիենթի մէջ կարդացի ձեր հրատարակած կոչը։ Շատ սքանչելի գաղափար է, զոր ունեցեր էք համերաչխ գործակցութեան այդ կոչը ուղղելով Թուրքիոյ մէջ գործող այդ միսիոնարներուն։ Հարկ չեմ տեսներ ըսել թէ կատարելապէս համաձիա ենք ձեզ հետ, ինչպէս նաեւ Հ. Բ. Ը. Միութեան վարչական ժողովի բոլոր անդամները, քանի որ արդէն մեր հիմնած Միութեան նպատակն է Հայաստանի մէջ բնակող մեր ազգակիցներուն նիւթական եւ բարոյական զարգացումն, առանց դաւանանքի խտրութեան։

«Այս անհատական ոգին միչտ պահած ենք մեր բոլոր գործերուն մէջ։ Մեր մասնաժողովներուն կ'անդամակցին թէ՛ Բողոքական եւ թէ՛ Հռովմէական մեր ազգակիցներէն եւ կան չատ մը մասնաժողովներ, որոնց կ'ատենապետեն մեր Բողոքական եղբայրներ։ Ցարդ ամէն անգամ որ մեզ դիմում եղած է, նպաստներ յատկացուցած ենք, որչափ ներած են մեր միջոցները, անխտիր մեր թէ՛ Բողոքական եւ թէ՛ Հռովմէական ազգակիցներու կրթական կամ այլ պէտքերուն։ Ուղիղ աղատութիւնը կը յարգենք կատարելապէս եւ մեր գլխաւոր նպատակն ըլլալով բոլոր մեր ազգակիցներուն միութիւնը, համերաչխութիւնը, կը փափաքինք որ դաւանանքի տարբերութիւններ բաժանման պատճառ մը չըլլան մեր ազգի մէջ, ընդհակառակն կը ձգտինք այդ հին նախապաչարումները վերցնել եւ բարեգործական Միութիւնը միութեան կապ ընել ինչպէս աչխարհիս ամէն կողմը ցրուուած, նոյնպէս դաւանանքի տարբերութիւններով իրարմէ բաժնուած մեր բոլոր ազգակիցներուն։ Կրօնական խոչընդոտներ եւ դաւանական նրբութիւններ չեն որ կը վարեն մեր գործերը. մեր միակ նպատակն է Հայաստանի մեր պապենական հայրենիքին մէջ բնակող անխտիր մեր բոլոր ազգակիցներուս զարգացումն ու յառաջադիմութիւնը։

«Մեզի համար մեծ ուրախութիւն է այս մեծ գործ ի գլուխ հանելու համար գտնել կարող, ազգասէր, եւ լայնախոհ գործիչ եւ մեծ հաճոյքով կը տեսնենք որ ձեր կոչը արդէն ընդունելութիւն կը գտնէ Տր. Պարթընի նման անձնաւորութեան մը կողմանէ։ Կը ծափահարենք ձեր ձեռնարկը, որ արդէն մեր իտէալն իսկ է, եւ կը խնդրենք որ յարատեւէք անոր մէջ, վըստահ ըլլալով որ ամէն կերպով պատրաստ ենք ձեզ գործակցելու։

«Արդէն Տր. Պարթըն գրած էր ինձ, սակայն գործը վերաբերելով ուղղակի Միութեան, չէի կրնար անձնապէս պատասխանել։ Իր նամակը ղրկեցի Կեդրոնական Վարչութեան ժողովին եւ պիտի պատասխանենք իրեն պաշտօնապէս, ժողովին մէջ խորհրդակցելէ եւ կարեւոր որոշումը տալէ յետոյ։

«Ինձ համար անձնապէս չատ ուրախալի պիտի ըլլայ եթէ առաջադրուած այդ համաժողովը գումարուի Պոլսոյ մէջ յառաջիկայ գարնան։ Ամէն չանք պիտի ընեմ ներկայ գտնուելու։ Հակառակ պարագային, եթէ տարբեր ժամանակ մը որոշուի, այն ատեն Միութիւնը ներկայացնելու պաշտօնը կրնանք յանձնել Պոլսոյ Մասնաժողովի Ատենապետ՝ Տիար Տր. Ն. Տա-

զաւարեանի, մեր ծանօթ գործիչներէն մին, որ Հայաստանի զաւակ եւ վերջերս իբրեւ Օսմ. երեսփոխան գրեթէ ամէն կողմը այցելած՝ կըրնայ, կը յաւսամ, մեծապէս օգտակար ըլլալ իր զաղափարներով, հմտութեամբ եւ ծանօթութիւններով։»

Այս կարեւոր նամակին Անգլիերէն թարգմանութիւնը յղեցի Տր. Պարթընի, որ զայն կարդալով՝ յանհունս ուրախ եղաւ եւ մեծապէս քաջալերուեցաւ։

Իտալեւթրքական ու Պալքանեան պատերազմներու առթիւ զժբախտաբար ցարդ չտառաձգուեցաւ համաժողովն, բայց հաստատապէս վճռուած է որ անիկա պիտի գումարուի Պոլիս, մօտաւոր ապագայի մէջ։ Առաջադրեալ այս կարեւոր ժողովին մէջ ոչ թէ միայն մեր՝ Բողոքականն Հայերուս մեզ յատկապէս սիրելի մեր Լուսաւորչական եղբարց հետ միութիւնը պիտի նուիրագործուի եւ ամրապնդուի, այլ նաեւ ընդհանուր համերաշխ գործակցութիւն մը պիտի յառաջ գայ միսիոնարաց եւ Լուսաւորչականաց միջեւ, կրթական եւ բարեսիրական գործոց մէջ։

Մենք, Բողոքական Հայերս, չունինք մեր ետեւն Վաթիկան մը Հռոմի մէջ որ չանգիր ըլլայ ապագայնացնել զմեզ, այլ ընդհակառակն Պոսթոնի մէջ ունինք Պորտ Ընկերութիւնը ներկայացնող Տնօրէն ժողով մը, որ քաջ գիտենք թէ ի բոլոր սրտէ փափագող է յիշեալ միութեան եւ գործակցութեան։ Մենք չօշափելի չատ ապացոյցներ ունինք մեր տրամադրութեան տակ համոզելու համար, եթէ հարկ ըլլայ, ամէնէն սկեպտիկեան Թուլմաններ. այս մասին։ Ուստի թէ՛ մեր Լուսաւորչական եւ թէ՛ Բողոքական եղբայրներէն կը խնդրենք անվերապահօրէն վստահիլ իրարու եւ ձեռք ձեռքի տալով՝ գործակցիլ կրթական եւ բարեսիրական ասպարէզի մէջ։ Մեր ազգի երկրորդ Ոսկեդէն Դարու արշալոյսն աւետող նշաններէն մին է այս եղբայրական միութիւնը։ Կեցցէ միութիւն, կեցցէ եղբայրութիւն։

«Մէկտեղ յոգնինք, մէկտեղ յանգինք,
Մէկտեղ թաւիլն մեր քրտինքներ,
Ջհունձս բարեաց յերկինս հանենք
Որ կեանք առնուն Հայոց դաշտեր.
Ընդ աստեղօք ինչ կայ սիրուն
Քան զանձկալի եղբայր անուն։»

Ս. Լուիս, Ամերիկա

ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԱՄԵՐԻԿԱՀԱՅՈՑ ԵՒ ՈՒՐԻՇՆԵՐՈՒ

ՏՐ. Հ. Ս. ՊԱՐՆԸՄ

(Շար. նախորդ թիւեն եւ վերջ)

Ուղերձներ խօսեցայ նաեւ չորս մեծ քաղաքներու, Նիւ Եորքի, Շիքակօի, Ֆիլատէլֆիայի եւ Պոսթընի Հայ ժողովուրդներուն։ Այս քաղաքներէն ոչ մէկուն մէջ Հայեր իրենց յատուկ եկեղեցիներ ունին, եւ բոլորն ալ հիւրաբար պաշտամունք կ'ունենան ուրիշ եկեղեցիներու վերաբերող եկեղեցիի չէնքերու մէջ. այս է նաեւ իրողութիւնը չատ մը Հայ ժողովուրդներու համար որոնց խօսեցայ։ Ուսթըրի եւ Փրովիտէնսի ժողովուրդները իրենց յատուկ եկեղեցի ունին, ինչպէս նաեւ Պոսթընի մօտ Րիվըր Պիչի փոքրիկ ժողովուրդը եւ Լորանսի մօտ Սէյլէմ Շընըքչընի ժողովուրդը։ Այս վերջինը դիս չատ չահադրգռեց։ Ան երկրագործներու հասարակութիւն մըն է, որ վերջերս հաստատուած է, եւ առաւելապէս, թէեւ ոչ ամբողջապէս, կը բաղկանայ Մարբերդի Դաշտին Կարմրի եւ Հապուսի գիւղերէն եկած գաղթականներէ։ Անոնք իրենց համար չինած են փոքր կոկիկ եկեղեցի մը, որուն մէջ հաւաքուած գտանք վաթսուն անձեր։

Շատ մը տեղեր բաւական չատ ժողովուրդ տեսայ, ինչ որ կը ցուցնէր թէ մեր բարեկամները Թուրքիոյ մէջ ստացած եկեղեցի երթալու իրենց ունակութիւնը չեն լքած։ Շիքակօի մէջ ժողովուրդը քիչ եկաւ, բայց այդ՝ մասամբ այդ օրուան տաքէն էր եւ մասամբ այն պատճառով որ չատեր նախորդ օրը իրիկուան հարսանեկան հանդէսի մը ներկայ գտնուած եւ չատ ուշ պառկած էին։ Շիքակօի մէջ պատահութիւնը ունեցայ ներկայ գտնուելու ուրիշ ժողովի մը մէջ եւս. ժողովը գումարուեցաւ սեմնեակի մը մէջ, որ վարձուած էր քաղաքին Հայերէն կազմուած Ընկերութեան մը կողմէ՝ մասնակցութեամբ թէ՛ Բողոքականներու թէ՛ ալ ազգային եկեղեցիին վերաբերողներու. եւ հոն գտայ ինչ որ մեկը բնականաբար պիտի ակնկալէր իբրեւ արդիւնքը բնակութեան Ամերիկայի մէջ, ուր ազգային եկեղեցի չկայ, բայց բոլորն ալ հաւասարապէս Ամերիկացի են, ինչ որ ալ ըլլայ իրենց

կրօնքը. հոն ամէն դաստակարգի պատկանող Հայ միութիւնը ա՛լ աւելի կը զգան, քան ինչ որ է կացութիւնը այս երկրին մէջ։ Յատկապէս Բողոքականաց վերաբերեալ նպատակի մը համար հարուստ Հայէ մը նպաստ խնդրելս կը յիշեմ։ Ան Լուսաւորչական մըն էր, բայց ըսաւ թէ քանի որ նպատակը բարի է՝ իրեն հիւէյի մը չափ իսկ տարբերութիւն չըներ թէ խնդիրը իրե՛ն եկեղեցին թէ Բողոքական եկեղեցին կը վերաբերէր։ Նոյնպէս այցելած քաղաքներէս մէկուն մէջ ինծի ըսուեցաւ թէ Բողոքականները օգնած էին տեղւոյն Լուսաւորչական եկեղեցին չինութեան։ Երանի՛ թէ միութեան նոյն զգացումը զօրանար այս երկրին Հայերուն մէջ ալ։

Այն ժողովին մէջ, որու մասին դրեցի, խօսեցաւ Տր. Կրէն, որ այդ առիթով Շիքակօ կը գտնուէր, Տիար Կարապետ Փուչման որ Ընկերութեան Առենապետն էր, ես ալ խօսեցայ համառօտաբար, իսկ Բարտուղարը կարդաց հետաքրքրական տեղեկագիր մը։ Շատ հետաքրքրուեցայ այդ տեղեկագիրով իմացածներուս եւ այդ խնդրին նկատմամբ ուրիշ տեղէ լսածներուս մասին, թէ Ամերիկահայերը ի՛նչ կ՝ընեն օգնելու համար իրենց ցեղակիցներուն երբ հոն երթան անոնք։ Հետս ունիմ քարտը Շիքակօի Հայ Դաղթային Ընկերութեան, որուն վարիչն է Տիար Տիքիճեան, Շիքակօի քարտուղիչը։ Ընկերութիւնը սենեակ մը ունի ուր ամէն օր սիրով կ՝ընդունուի եւ այդ քարտը կ՝իմացնէ թէ «բոլոր ծառայութիւնները ձրի են։» Երկու անգամ այցելեցի այդ սենեակը եւ ամէն անգամին ալ քանի մը մարդիկ գտայ հոն։ Աւետարերի ընթերցողներէն չատեր թերեւս տեսած են այս Հայ Դաղթային Ընկերութեան տետրակները որ կը հրատարակուին Նիւ Եորքի մէջ։ Այս Ընկերութեան նպատակներն են, կ՝ըսուի, օգնել Հայ գաղթականներու որ խորամանկ մարդերու ձեռքը չիյնան, վտանգ մը՝ որուն միշտ ենթակայ են գաղթողներ, առաջնորդել զանոնք այնպիսի տեղեր ուր անոնք գործ կրնան գտնել, նպաստել նաեւ իրապէս աղքատ եղողներուն, եւ օգնել այն երիտասարդներուն որ կրթութիւն ստանալու համար եկած են։ Այս վերջին նպատակը աւելի բացատրուած է գրքոյկի մը մէջ, ուր կ՝երեւայ թէ Ընկերութիւնը չատ չարմար կանոններ դրած է, այնպէս որ արժանիք ունեցող աշխատասէր ուսանողներ օգտուին, եւ թէ փոխատուութիւն ըլլայ անոնց այնպիսի կերպով մը որ ուսանողին անձնասլատահութեան մարդավայել զգացումը չկորսուի։ Իրական հաճոյք մըն էր ինծի տեսնել թէ ի՛նչպէս կը զարգանան Ամերիկահայեր, եւ թէ կրցողներ ի՛նչ առատաձեռնութեամբ կը նպաստեն այսպիսի նպատակներու։ Ես միշտ գովեցի զանոնք ասոր համար եւ յոյս յայտնեցի թէ իրենց բարերարութեանց մէջ պիտի չմոռնան այն կարօտ անհատները, դպրոցները եւ եկեղեցիները որ կը վերաբերին իրենց ծննդավայրի ցեղակիցներուն։

Ամէն տեղ գտայ ծանօթներ եւ զաւակները անոնց զօրնք ճանչցած էի այս երկրին մէջ։ Երբեմն անուններն թարգմանուած կամ փոխուած էին, այնպէս որ չճանչցայ զանոնք։ Զօր օրինակ Ուսթըրի մէջ, ուր չատ հաճելի երեք օրեր անցուցի իբրեւ Վեր. Մանավեանի հիւրը, ճաշի հրաւիրուած էի Մր. Բուքի մը տունը։ Գտայ թէ հիւրասիրողս էր իմ հին աշակերտներէս Կիրակոս Մոհարաբեանի որդին, որուն հետ կը ընակէր նաեւ իր այրիացեալ մայրը։ Պատ. Կիրակոս մեկն էր զոր Տր. Բէյնոլտս եւ ես ուրախութեամբ ուղած էինք տանիլ Վան, ուր մենք մեր գործին սկսանք 1872ին, բայց այն ատենուան փարած էր Արշանայի իր ժողովուրդին եւ ժողովուրդը՝ իրեն, որ մենք չենք տակ չդտանք բաժնել զանոնք։

Պոսթընի ըրած այցելութիւններէս մէկուն առիթով հիւրասիրուեցայ հովիւ Վեր. Մարտիրոս Պաղտասարեանէ, զոր Վանի մէջ եկեղեցիի անդամակցութեան ընդունելու հաճոյքը ունեցած էի ասկէ երեսունէ աւելի տարիներ առաջ, երբ ինք Թերեւս 13 տարեկան պատանի մըն էր դեռ։ Ան չատ զբաղ է, որովհետեւ երկու ժողովուրդ կը հովուէ. առտնցմէ մէկը կը գտնուի Բիւլըր Պիչի մէջ, որ Պոսթընի մէկ արուարձանն է, և ուր ժողովուրդը այցելութենէս ի վեր ծախու առած է աղօթարան մը որ Հրեայ ժողովատեղի մըն էր նախապէս։ Պէտք եմ զսպել իմ դրիչս չչիչելու համար այն բոլոր բարեկամները որոնց պատահեցայ այցելած տեղերուս մէջ։ Բայց կ՝ուզեմ խօսիլ այն հաճոյքին մասին զոր ունեցայ տեսակցելով Վանեցի եղբօր մը հետ զոր ես եկեղեցիի անդամակցութեան ընդունած էի, երբ այդ քաղաքին եկեղեցին կը կազմակերպուէր 1876ին տասը անդամներով։

Նիւ Պրիթընի մէջ սաստիկ անձրեւ մը պատճառ եղաւ որ չատեր չկարենան պաշտամունքին գալ, բայց 60 հոգիներ ներկայ էին ինծի մտիկ ընելու համար։ Հետեւեալ օրը ինծի այցելեց ընկերութեան մը փոխ-տեսուչը և հրաւիրեց այցելել մեծ գործարաններէն մէկը, ուր 1,200 հոգի կ'աշխատին որոնցմէ 50ը Հայ են։ Պատեցայ եւ երբ ինծի Հայ մը ցուցուեցաւ՝ հաճելի էր տեսնել թէ անոր դէմքը ինչպէս փայլեցաւ երբ իրեն խօսեցայ իր լեզուով։ Նիւ Պրիթըն երկրին Արեւելեան մասին քանի մը քաղաքներուն վիճակին մէկ օրինակն է։ Քաղաքը չատ արագութեամբ մեծցած է գործարաններուն պատճառով եւ հիմա 50,000 բնակիչ ունի։ Ասոնցմէ 8,000է քիչ մը պակասը Ամերիկա ծնած ծնողներու զաւակներն են, իսկ մնացեալները ամբողջ գաղթականներ են կամ գաղթականներու զաւակներ որ Ամերիկայի մէջ ծնած են։

Ամէնէն հաճելի այցելութիւններէս մէկը եղաւ Թրոյ այցելութիւնս։ Թրոյ 90,000 բնակչութեամբ քաղաք մըն է, ուր կան երկու Հայ Աւետ. եկեղեցիներ, մէկը Երիցական եւ միւս աւելի մեծ եկեղեցին Ժողովական։ Երիցականները իրենց յատուկ եկեղեցի ունին, իսկ Ժողովականները կը յուսան չէնք մը կառուցանել եւ տեղը գնած են արդէն։ Առ այժմ քաղաքին Մեթոտական եկեղեցիներէն մէկուն մէջ կ'աղօթեն։ Երկու եկեղեցիներուն մէջ ալ քարոզեցի եւ բաւականաչափ ունկնդիրներ ունեցայ։ Վստահ եմ թէ այս երկու եկեղեցիները պիտի միանան ու կազմեն ղօրաւոր ու ինքնավար եկեղեցի մը։ Թրոյ քանի մը տեսակ ճարտարարուեստի կեդրոն է. գլխաւորներէն մէկն է օձիք չինելու ճարտարարուեստը։ Ինծի ըսին թէ բովանդակ Միաց. Նահանգներու մէջ չինուած օձիքներէն հարիւրէն իննսունը հոս կը չինուին, եւ թէ աշխարհի մէջ չկայ ուրիշ քաղաք մը ուր այդչափ չատ օձիքներ չինուին։ Մեր Հայ բարեկամներէն ոմանք այս գործին մէջ կ'աշխատին. անոնցմէ մէկն է որդին հաւատարիմ ու սիրեցեալ սպասաւորի մը որ Նարբերդի մէջ կը ծառայէր այն ընտանիքին որուն հետ հոն հանդիպեցանք եւ որ առաջին տարիս անցուցի 46է աւելի տարիներ առաջ։ Բաղաքէն մնկնեցայ չատ չնորհապարտ ղգացումներով հանդիպելու անոր եւ Տիար Պարսիղպանեանի որուն հիւր եղած էի։ Բայց եթէ գտած ամենասրտագին ասպնջականութեանս մասին չանձն առնեմ երախտապարտութիւնս յայտնել, պէտք եմ յիշել Վեր. Մ. Մանաւեանը Ուսթըրի մէջ, Տիար Բենիամին Ճանճիկեանը Րիվիր Պիչի մէջ։ Եւ իրապէս բոլոր Հայ բարեկամները որոնք զիս հիւրասիրեցին Ամերիկայի մէջ։

Թրոյ բան մը լսեցի որ ինծի մանաւանդ հաճոյք պատճառեց։ Թրոյ առաւելապէս գաղթականներէ եւ անոնց ընտանիքներէն բնակուած քաղաք մըն է, եւ անոնցմէ չատեր եկած են Եւրոպայի հարաւակողմէն, այնպէս որ, կ'ըսուէր թէ ժողովուրդին հարիւրին վաթսունը կաթոլիկ են։ Ամերիկացի կղերական մը ըսաւ ինծի թէ իրենք Հայ գաղութը կը նկատեն իրենց լաւագոյն ու ամենափափաքելի տարր մը գաղթականներուն մէջ։ Ուրիշ տեղեր ալ նման վկայութիւններ լսեցի։

Առանձնաշնորհ մը, զոր մանաւանդ կը գնահատեմ, իրենց հրաւիրեալ հիւր գտնուիլս էր Հայ Աւետ. Միութեան որ Փրովիտընսի մէջ տեղի ունեցաւ անցեալ տարուան Յունիսին։ Հոն կային 23 քարոզիչներ, որոնցմէ մէկ քանին դեռ ձեռնադրուած չէին եւ 16 աշխարհականներ որոնք իրենց պատուիրակ կը մանակցէին ժողովին. Վեր. Յ. Գ. Գրիգորեան ու ես հրաւիրեալ հիւրեր էինք. կային նաեւ 10 պատուոյ անդամներ որոնցմէ չորսը Ամերիկացի կղերներ էին, իսկ մնացեալները Հայեր, մէկը քահանայ։ Վեր. Փափազեան տիպար նախագահութիւն մը ըրաւ եւ նոյն պաշտօնին վերընտրուեցաւ տարուան մը համար ալ։ Անոր խօսած քարոզը անսովոր գերազանցութիւն մը ունէր։ Վիճաբանութիւնները ամբողջովին բարձր մակարդակի վրայ էին եւ նիստերու մէջ տիրող ոգին չատ գերազանց էր։ Վստահ եմ թէ ներկաներու մէջ յառաջ եկած ղգացումը սա էր որ (եւ մեծ բազմութիւն մը կար կիրակի օրը) քարոզիչները եւ միւս պատուիրակները մարդոց այնպիսի խումբ մըն էին որոնց մասին Հայ ազգը իրաւամբ կրնար հպարտանալ։ Անձնապէս ես ալ այս ղգացումին հետ ունեցայ նաեւ ուրիշ ղգացում մը. ան սա փաքս էր թէ երանի՛ թէ այս մարդոցմէ ոմանք Թուրքիա դառնային եւ քանի մը բաց բեմեր լեցնէին։

Շատ դիւրին պիտի ըլլար ասկէ աւելի գրել մեր Ամերիկահայ բարեկամներուն մասին, բայց կը վախնամ թէ արդէն բաւական յողնեցուցի Աւետաբերի ընթերցողները։

ՏՂԱՅՈՑ ԷՋԸ

ՀՐԵՂԷՆ ԶԻՆ

(ԿԱՂԱՆԴԻ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ)

ԳԷՈՐԳ-ՄԵՍՐՈՊ

(Շար. նախորդ թիւեն եւ վերջ)

Պզտիկ եղբայրը իրիկուընը կու գայ տուն, կը տեսնայ կնիկ չկայ։ Ի՛րսէ.

— Ձանփոլատն իմ կնիկն առած գացած է։

Ան իր ձին կը հեծնայ, կ՛երթայ իր կնոջ եաեւէն։ Կ՛երթայ, կ՛երթայ, կը հասնի փոքր դեւի պալատին առջեւ։ Դեւին կինը կ՛ըսէ.

— Ա՛յ հողածին, օձն իր փորով, թռչունն իր թեւով չկրնար այս տեղ գալ, ի՞նչպէս եկար. արի, հաց կեր. հիմակ դեւը կու գայ քու մեծ կտորը ականջիդ չափ կը ձգէ։

Կ՛երթայ ներս. կը տեսնայ որ իր մեծ եղբօր աղջիկն է. կը համբուրուին, կ՛ուրախանան։ Աղջիկը կ՛ըսէ.

— Հօրեղբայր, քեզ տեղ մը պահեմ որ դեւը չգայ՝ քեզ ուտէ։

Աղջիկը կը տանի տղան կը փաթաթէ եւ կը պահէ։ Դեւը կու գայ։ Կ՛ըսէ. — Կնիկ, հոգաս ծխնի հոտ կայ։

— Ա՛յ մարդ, սարէն դո՛ւ կու գաս, ձորէն դո՛ւ կու գաս. հողածինի հոտ քենէ կու գայ։

Դեւը կը նստի. սրա էր բերեր, կ՛ուտեն։ Կինը կ՛ըսէ.

— Ա՛յ մարդ, եթէ իմ եղբայրս պար, հոս ըլլար, ի՞նչ կ՛ընէիր։

— Ի՞նչ պիտի ընէի, եթէ եղբայրդ հոս ըլլար, կը պատուէի։

— Իմ եղբայրը հոս է։

Պզտիկ եղբայրը հորին մէջէն կը հանուին, կը բերեն. դեւը կ՛ըսէ.

— Բարի ես եկեր, ո՞ւր կ՛երթաս։

— Ձանփոլատ իմ կինը տարեր է, կ՛երթամ եաեւէն։

— Դնա միջնակ եղբօրս, ան միջոց կը ցուցնէ քեզի։

Տղան ձին կը հեծնէ, կ՛երթայ։ Շատ կ՛երթայ քիչ կ՛երթայ, Աստուած գիտէ, կը հասնի միջնակ դեւին ապարանքը։ Կը տեսնայ եղբօր աղջիկն է. կը համբուրուին կ՛ուրախանան։ Աղջիկը կը տանի տղան կը փաթաթէ, կը պահէ. յետոյ դուրս կը հանէ դեւին առջեւ. դեւը կ՛ըսէ.

— Բարի ես եկեր, ո՞ւր կ՛երթաս։

— Ձանփոլատ իմ կինը տարեր է, կ՛երթամ եաեւէն։

— Մեծ եղբօրս քով դնա, ան գիտէ քու կինը ուր տարեր է։

Կ՛ելնէ կ՛երթայ, շատ քիչ, Աստուած գիտէ, կ՛երթայ մեծ դեւի պալատին առջեւ։ Կը տեսնայ կինն մը գլուխը դուրս կը հանէ և կ՛ըսէ.

— Սրի, հաց կեր, ջուր խմէ, գնա՛. հիմա դեւը կու գայ քեզ կ՛ոսկոռնէ։

Կ՛երթայ ներս, կը տեսնայ մեծ եղբօր աղջիկն է, կը համբուրուին, կ՛ուրախանան։ Նոյն պէս կը պահէ։

Իրիկունը դեւը կու գայ, կ՛ըսէ.

— Կնի՛կ, մարդահոտ կայ։

— Սարէն, ձորէն դու կու գաս, մարդահոտ քեզմէն կու գայ։

Կը նստին, կ՛ուտեն, կը խմեն։ Կինը կ՛ըսէ.

— Եթէ եղբայրս հոս գայ, ի՞նչ կ՛ընես։

— Եթէ եղբայրդ հոս գայ, կը պատուեմ։

Կինը իր հօրեղբայրը կը կանչէ և կ՛ըսէ.

— Եղբայր դու ո՞ւր կ՛երթաս։

— Ձանփոլատ կինս տարեր է, կ՛երթամ եաեւէն։

Դեւը կ՛ըսէ. — Ո՞ւր կրնաս հասնիլ. անոր ձին հրեղէն է։ Կ՛երթաս, շատ կ՛երթաս, կը հասնիս ծովուն քով. աղբիւր մը կայ. աղբիւրին առջեւ լիճ մը կայ։ Աղբիւրին չհասած ձիդ եաեւի ոտքին պայտը կ՛իյնայ. հետդ կը վերցնես։ Կը նստիս աղբիւրի տակ, պայտը կը նետես լիճի մէջ. կ՛ըսես. «Ա՛ռ երկաթ, տո՛ւր տովլաթ»։ Երեք անգամ կը կրկնես. ծովին մէջէն հրեղէն ձի մը պիտի ելնէ, պիտի դայ առջեւդ կանգնի, կ՛ըսէ. «Ուղէ՛ մուրատդ։» Դուն կը հեծնես անոր վրայ։ Կ՛ըսէ. «Հողածին, ինչո՞ւ կը հեծնես իմ վրայ, ես կ՛ելնեմ վեր, կու տամ քեզ Արեգակին առջեւ, կը վառեմ։» Ըսէ. «Ես ալ կ՛իջնեմ, կը դառնամ փորիդ տակ։» «Հողածին, կ՛իջնեմ վար, դժոխքի անդունդները կը նետեմ։» Ըսէ. «Ես ալ կը բարձրանամ քամակիդ վրայ։» Կ՛ըսէ. «Այս օրուընէ դուն

ես իմ տէրը. ես քու ձին. ուզէ՛ մուրատդ։» Ան ատեն կ'ըսես. «Ձանփոլատ կինս տարեր է, խնդրեմ, բերես։»

Անոր ըսածին պէս տղան կ'երթայ, չատ կ'երթայ, քիչ կ'երթայ Աստուած գիտէ, կը հասնի աղբիւրին, ծովին։ Պայտը կ'առնէ կը նետէ լիճը. երեք անգամ կ'ըսէ. «Առ երկաթ, տո՛ւր տովլաթ»։ Ծովը կը փրփրի, ալիքները կը բարձրանան մինչեւ երկինքը. անոնց մէջէն դուրս կու գայ հրեղէն ձին։ Տղան կը նետուի ձիին վրայ։ Ձին կը խօսի. տղան կը պատասխանէ։ Ան ատեն ձին կ'ըսէ. «Հողածին, դուն ես իմ տէրը. ուզէ մուրատդ։»

— Ձանփոլատին հասնիս, իմ կինը ձեռքէն ազատես։

— Շատ լաւ, կ'ըսէ հրեղէն ձին, կը թռչի, կ'երթայ Ձանփոլատի տունը կ'իջնէ։ Տղան կը տեսնայ որ իր կինը նստեր, ջահրա կը մանէ։ Կը նստեցնէ ձիին վրայ. կը քշեն, կ'երթան։

Ձանփոլատ տուն կու գայ, կը տեսնայ կինը տարեր են. իր ձիին վրայ կը նետուի որ երթայ. ձին կ'ըսէ.

— Որչափ երթանք չենք հասնիր. ուտենք, խմենք, երթանք, չենք հասնիր։ Իմ եղբայրն է եկաւ, տարաւ, ան չորս ոտքով է, ես երեք ոտքով։

Ձանփոլատ ձին կը քշէ, չերթար, կը զարնէ, չերթար։ Հրեղէն ձին կը բարկանայ, կը ձգէ վար, կը նետէ ծովը, Ձանփոլատ կը խեղդուի։ Ձին կը վազէ կ'երթայ տղուն եռեւէն. հրեղէն ձին կը տեսնայ, երեք ոտքով եղբայրը կու գայ իր եռեւէն. կ'սպասէ. մէկ ձին կը հեծնայ տղան, միւսը՝ կինը։

Անունք կը հասնին իրենց մուրատին. դուք ալ հասնիք ձեր մուրատին։»

*
* *

Այսպէս պատմեց պապիկը եւ լռեց. քիչ ետքը ուելցուց.

— Տեսա՛ք, սիրուն տղաքներս, հայրիկին խօսքը մտիկ ընելը, բարիք ընելը օգնեց պզտիկ եղբայրին։ Հրեղէն ձին միշտ պատրաստ է տովլաթ բաչխելու. տարին ամբողջ որ բարիք ընէք, բարի կեցէք, ձեր մեծերուն խօսքը մտիկ ընէք, կաղանդին մաշած պայտը կը նետէք աղբիւրին լիճը, ջուրին մէջ. հրեղէն ձին չի գար, բայց ձեզի տովլաթ կը ղրկէ։»

ՍԿԵՈՏԻԿԻ ՄԸ ՄՏԱԾՈՒՄՆԵՐԸ ՄԱՇՈՒԱՆ ՀԱՆԴԷՊ

Խ. ԼԵՒՈՆԵԱՆ

Ո՛ւֆ, այս ժամայոյզի ճօճանակին անհամ ձայնը, որի միօրինակ չէչտերը կարծես ժամանակի աղեղէն արձակուած սլաքներու պէս սրտիս խորերը կը խոցոտեն։ Ուստի իբրեւ կախազանի դատապարտեալ մը՝ սարսուռ կ'զգամ ջիղերուս մէջ ի լուր այս խորհրդաւոր ձայնին, որ գիտես թէ չարունակ կը փսփսայ ականջիս ըսելով, «կը հասնի՛ ժամ...։»

Ա՛խ, անիծեա՛լ ժամ, ժա՛մ սոսկալի, պիտի հասնի՛ս վերջապէս։ Ի՞նչ, պիտի մեռնի՞մ, ինչպէս ծաղիկ մը որ կը թառամի եւ իբր անասուն մը որ կ'անչնչանայ։ Պիտի չքանամ յաւիտեան, կեանքէս ու սիրելիներէս զրկուած։ Պիտի ոչնչանա՞մ իսպառ, անկատար թողած բուռն փափաքներս, ձգտումներս ու սէրս...։ Ինչ հաւատքիւն մարդկային խիզճականութեան եւ կեանքի ու մահի պիտակցութեան հանդէպ, — հակասութիւն մը՝ զոր լուծել կարենալու համար նիւթին ալ ուրանալու է՝ անխիղճին հետ։ Բայց ախո՛ր որ, ինչպէս հաւատալը, նոյնպէս ուրանալը դիւրին չէ երբեք։

Ուրեմն ի՞նչ կ'արժէ կեանքը պիտակից մարդուն համար երբ մահ կայ։ Ո՛հ, ինչո՛ւ ծնայ երբ պիտի մեռնիմ վերջապէս։ Բայց ի՞նչ է կեանքը։ Երա՞զ մը արդեօք։ Եթէ երազ մը, պէտք էր ուրեմն անկէ վերջ զարթնուիմ եղած լինելէդ։

Ահա միսթիքականը մահի մէջ կ'որոնէ այս զարթնումը։ Մահուան մէջ կը՛մանք։ Ա՛ռ քեզի առեղծուածներու առեղծուած մ'ալ։

Է՛հ, ինչպէս կրնամ խաբել աչքերս, երբ որոշակի կը տեսնեմ սուր երկաթին դործը՝ ինչպէս ասպանդանոցի մէջ մորթուած զուարակին, նոյնպէս պատերազմի մէջ լինկող վիրաւորին վրայ։ — Ի՞նչ մը արիւն, մի՞ քիչ ջղային ցնցում, եւ ահա անշունչ դիակ մը, երկուքն ալ յար եւ նման իրարու։ Թէեւ նոյն ատեն մին անասուն կը սեպենք եւ զաղանաբար կը վարուինք հետը, իսկ միւսը մարդ կ'անուանենք եւ չատ անգամ անոր արձան կը կանգնենք։ Մինչեւ իսկ կան միամիտներ որ կ'երանեն ալ այսպիսիները, հաւատալով թէ կ'ապրին անմնք մահէն ետք եւ

արժանի կը լինին փառաց պսակին։ Ծիծաղելի միամտութիւն ...։ Երանի՛ թէ կարենայի հաւատալ այս անկարելիին։ Բայց ափսո՛ս որ չուենիմ այն պայմանեալ միամտութիւնը։ Այլ կը հաւատամ թէ մահը յաւիտենական քուն մ՚է միայն որ չունի վերազարթնումի։

Այո՛, վերջապէս պիտի մեռնիմ ես ալ չուտ կամ ուշ։ Կեանքիս արեւը ահա դէպ ի արեւմուտ կը միտի արագարար յաւիտեանս մարելու համար։ Է՛հ, ինչո՞ւ եղայ ուրեմն։ Միթէ անդիտակ բնութեան մէկ խաղն եմ։ Կամ թէ կոյր պատահականութեան մը արդիւնք։ Եթէ այդպէս, ոչ ոք պիտի մեղադրէի։ Գանգի կոյր պատահականութենէ մը ներգաշնակութիւն սպասել բանաւոր չէ։ Մանաւանդ որ ողջոյն տիեզերքի մէջ գերագոյն զօրութեան մը խորհուրդը բացորոշ է։ Զօրութիւն մը որու Աստուած անունն տրուած է սկիզբէն ի վեր եւ որուն պաշտօն, երկրպագութիւն եւ անպայման հնազանդութիւն ալ կը մատուցուին։ Բայց ինչ գիտնամ թէ այդ Զօրութիւնն իսկապէս Աստուած մ՚է, օժտուած այն ստորոգելիքներով զորս իրեն կը յատկացնեն գինք պաշտողները։

Արդ, պահիկ մը հաւատամ թէ կայ այսպիսի Աստուած մը։ Միթէ հակաստութիւնը կը լուծուի՞։ Հէ՞, ինչպէս գթած կոչուած է այն Աստուած որ մարդս ստեղծելէն վերջ մահ դրոշմեց անոր ճակատին վրայ։ Մահ մը՝ որ անոր ի սպառ չգանալուն պատճառ պիտի լինի։ Արդեօք այսպիսի մահ մը չի՞ ցուցներ տակաւ պատճառի մը տակաւագոյն արդիւնքը լինելն այն մարդուն։ Եթէ այսպէս, ինչո՞ւ մարդկային խեղճ լսպատակին մէջ բանականի մը վայել իմաստութեան կայծեր դրուեցան։ Կայծեր՝ որոնք հեղհեղուկ հրդեհի մը կրնան փոխուիլ չատ անգամ, եւ անոնց բոցերը արեւէն եւ աստղերէն վեր բարձրացած՝ երկնից անդունդին մէջ կը խորասուզին մարդուս բնածին փափաքներուն ու ձգտումներուն լիակատար յագուրդ որոնելու համար։ Բայց դեռ գայդ չի գտած՝ ահա մահուան կարթը անոր քիթը կը ձգուի եւ այն անվերջ ձգտումները իր արիւնին հետ կը սառին։

Ինչ զաւեշտական սիրապատութիւն մը որ Աստուածչնչական վճիռով տրուած է այն մարդուն համար որ չաւէտ տապատ կ՚իյնայ իրմէ անհամեմատելի փոքր մժղուկի մը նոյն իսկ մանրացուցական միքրոպի մը ժահրով չաւիտենապէս չքանալու համար։

Միթէ գթած Աստուածի մը գո՞րծ է այս։

Ո՞հ, ինչ սառնասրտութիւն այն Աստուծոյ կողմէն, երբ ամենայն անտարբերութեամբ հանդիսատես կը լինի ծերունի ծնողաց աղէկտուր վայնասուններուն իրենց միակ ապաստան եղող կարիճ զաւակի մահուան առեն։

Ինչ պաղարիւնութիւն հանդէպ այն անճարակ որբերուն որոնք իրենց մեռած ծնողաց դագաղին չուրջ կը թափլտկին յուսահատական ճիչերով։ Ինչ անսրտութիւն երբ սիրազեղուն կոյս մը կամ երիտասարդ մը իր պաշտելի սիրականի դամբանին վրայ փոռւած կ՚եղերերգէ լալահառաչ։ Ինչ անհոգութիւն երբ թարմ երիտասարդ մը այն ինչ իր գոյութենէն չրջանաւարտ եղած՝ ասպարէզ կ՚իջնէ իր աշխատութեան պատուղը վայելելու եւ վայելել տալու այլոց, ահա մահուան մանգաղը անոր կանաչ արեւը կը խորտակէ յանկարծ։

Ինչ է ուրեմն մահը։

Աստուածային անէծք մը պիտի ըսուի, որ մէկ արգիլուած պտուղ անհնազանդութեամբ ուտելուն արդիւնքն է եղեր։ Բէ՛հ, մէկ պտուղին համար մահ. ինչ անլուր վրէժխնդրութիւն։ Վրէժխնդրութիւն մը՝ որ մարդէն անգամ չէր սպասուեր, թող թէ այնպիսի Աստուածէ մը որ «սէր» ալ կոչուած է։ Ո՛չ, ո՛չ, սիրոյ արդիւնք չեն ատոնք, ոչ ալ՝ ամենակարողութեան եւ իմաստութեան։

Անլուծանելի առեղծուած մը որ լի է հակասութեամբ։

Գանի որ այսպէս, ես հաղար անգամ աւելի պիտի ընտրէի անասուն մը, թռչուն մը, միջատ մը, բոյս մը կամ նոյն իսկ քար մը եղած ըլլալ, քան թէ բանական մարդ՝ իմ կեանքի ու մահի դիտակցութեամբն հաղուսաղ։ Միթէ այդ անդիտակ անբաններէն աւելի թշուառական չե՞մ անոնց տիրապետն ըլլալով մէկտեղ։ Մինչ կը տեսնեմ որ ինծմէ պատճառաւ չատ մը արդիւնքներ քան դիս աւելի կ՚ապրին, երբ ես հող կը դառնամ։ Եթէ այսպէս, ուրեմն բոլոր տիեզերքի սկզբնապատճառ եղող այդ Աստուածը պէտք է որ մինչեւ հիմա մեռած ըլլար։

Ա՛լ ի՛նչ արժէք ունի Աստուածմէ կերտուած այս իմ մտաւոր ու մարմնաւոր մեքենան, երբ ի կատարելագործելն փշուր փշուր կը լինի մահով։ Ի՞նչ, միթէ այդ Աստուած նախանձալիր սրտով պայքար մղելու եղած է մարդու պէս

հող ու վոչխներու դէմ՝ դրախտային անհնա-
զանդութեան վրէժն լուծելու նպատակով։
Եթէ այո՛, յայնժամ իրաւունք պիտի ունե-
նամ վաղամեռիկ Հայ բանաստեղծին սա բարկա-
ցայտ տողերն ուղղելու այն Աստուածին դէմ.—

«Թող որ չանէի մ'ըլլամ, անուանդ պիտի լսէի
Եւ քեզ անուանեմ Աստուած ոխերիմ։»

Նիրուանա, նիրուանա, յաւիտենական ան-
էութիւն։

Ահա ասոր մէջ կը տեսնեմ Աստուածն ալ,
մարդն ալ, երկինքն ու երկիրը միանգամայն։

Ասոր համար իրաւամբ կը սարսափիմ այս
ճօճանակի ձայնէն, որ ոսկանգանոց քշուող
գուարակի մը վրայ եղեւէջ ընող խարազանի մը
պէս գիս դէպ ի գերեզման կը մղէ միշտ։

Այո, չեմ ուրախանար արեւէն ծագումով
ու կ'ահաբեկիմ անոր երկնցած հրէշային չու-
քէն, կը զարհուրիմ արեւամուտի մեռելատիպ
ժպտունութենէն, երբ կը խորհիմ թէ օրուան
մը ճամբայ ալ մօտեցայ գերեզմանիս։

Շատ անգամ կը չանամ փիլիսոփայօրէն մը-
տածել եւ մոռնալ ինքզինքս, բայց ի գո՛ւր,
երբ կը կարդամ որ փիլիսոփաներէն մեծագոյնը
Վոլթէր անգամ չի կարողացաւ զերծ մնալ
մահուան սարսափեցուցիչ սրտմաշուքէն իր վեր-
ջին օրերուն մէջ հետեւեալ տողերն ըսելով.

«Ո՛վ չի սարսափիր, երբ կը խորհի թէ աշ-
խարհս աւերմունքի թատաւորութիւն մը եղած
է։ Այո. ան լեցուն է սքանչելիքներով, լեցուն
է նաեւ աղէտալի զոհերով։ Այսինքն՝ ահասար-
սուռ թատր մը կոտորածի եւ ժանտախտի թէ՛
կենդանեաց եւ թէ՛ մարդկանց համար։ Բայց
մարդն աւելի թշուառ է այս մասին, ինչու որ
ապրիլ կ'ուզէ, սակայն եւ այնպէս գիտէ թէ
պիտի մեռնի վերջապէս։ Եթէ երբեք վաղանցիկ
բարութիւն մ'ալ վայելելու լինի, ահա զանա-
զան չարիքներ կը պատեն զինք, եւ ահա օր մը
կ'իյնայ, կը մեռնի եւ որդերուն կեր կը դառնայ։
Ուստի այս վերահաս չարիքներն աւելի կը զառ-
նացնեն զմարդ, մինչ կենդանիները զուրկ են
գիտակցութենէ։ Արդ՝ մարդկային սեռն ամբող-
ջովին առնելով, ամենաթշուառ էակներու բազ-
մութիւն մ'է միայն եւ ոչ ուրիշ բան։ Ասոր
համար կը սարսափիմ, երբ կը դիտեմ այս սոս-
կալի տեսարանը որ նոյն իսկ վերին Նախա-
խնամութեան դէմ բողոք մ'է։ Ուրեմն սրտմտոյ
կը փափաքիմ որ երբեմ ծնած չըլլայի ես...։»

Ո՛հ, այո, ես ալ, ես ալ Վոլթէրի պէս կը
փափաքիմ որ ծնած չըլլայի երբեք, ըսելով,

«Անէ՛ծք այն օրուան, անէ՛ծք այն ժամուն,
Երբոր ես մարդու ստացայ անուն։»

Նիրուանա նիրուանա, յաւիտենական ա-
նէութիւն...։

Ահա այս է սկեպտիկին հոգեկան վիճակը,
որչափ որ ինք թաքուն ալ ուզէ պահել զայն։
Մանաւանդ երբ իր վարդերը կը թառամին, եւ
սոխակներ խոյս կու տան... իր մազերը կը ձիւ-
նոտին եւ մահուան ձմեռի ուրուականը իր երե-
ւակայութեան առաջ կը ցցուի ամէն րոպէ,
դինք յաւիտենական անէութեան դատապար-
տելու համար ըստ իր կարծեաց։

Արդ՝ ո՞վ արդեօք պիտի ուզէ ապրիլ այս-
պիսի կեանք մը սուտ ու փուճ աստուստիս մէջ,
կեանք մը՝ որ այս աշխարհէն սկսած դժոխք մ'է
— դժոխք մը՝ արտին ներ...։

Վան, Նոյեմբեր, 1913

ԿԷՍ-ԲԺՇԿԱԿԱՆ

ԱՌՈՂՋՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆ

ՏՈՔԹ. ՅՈՎՍ. Տ. ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ

Առողջութեան պահպանումը եւ կեանքի երկարաձգումը հետազօտութեան նիւթ եղած են հազարաւոր տարիներ առաջ։ Շատ հինէն, մարդիկ փորձեր են գտնել հրաշալի հեղուկ մը, որ պիտի պահպաներ մշտնջենական երիտասարդութիւն եւ պիտի տար յաւիտենական կեանք։ Անոնք չէին յիշեր թէ ամէն բան կ'արտադրուի, իր որոշ ընթացքը կը կատարէ եւ վերջապէս կը քայքայուի, կը մեռնի։ Որով, կեանքի էլիքսիրը վնտռտողներու բոլոր յոյսնութիւնները կը ցնդէին անիրականալի երազով մը, որովհետեւ անոնք բնական օրէնքները կ'անդիտանային։

Բաբելոնական արձանագրութիւններու մէջ մինչեւ 6,000 տարի ետ գացող վկայութիւններ կան որոնք կը հաստատեն թէ այն ատենի մարդիկ եւս ունէին առողջապահական գիտելիքներու բաւական պաշար։ Մոլսէսի օրէնքներուն մէջ շատ հատուածներ կան առողջութեան պահ-

պանուժի նկատմամբ, մանաւորաբար իմասին անհատական մաքրութեան, հիւանդներու կըղզիացումի եւ կարգ մը ուտելիքներու արգելումի, օբէնքներ՝ որոնք մինչեւ այսօր կը պահեն Հրէաները, նոյն ատեն մեծապէս օգտուելով անոնցմէ։ Եւ զարմանալի իրողութիւն մըն է թէ Հրէաները, իրենց ամբողջ պատմութեան մէջ՝ Բրիտանեաներէն քիչ զոհեր տուած են համաճարակներու։ Ղեւտացւոց գիրքին ԺԱ., ԺԳ., ԺԴ. գլուխները աչքէ անցընելով, դիւրին է համոզուիլ թէ Մովսիսական օբէնքը ո՛րքան յստակ եւ չատ անգամ ալ գիտական նախզգուշութիւններ կը տրամադրէ կարգ մը համաճարակներու ինչպէս նաեւ ուտելիքներու մասին։

Եւ առողջապահական ու կրօնական գիտելիքներու կապակցութիւնը Հրէաներուն յատուկ չէ՛ եղած միայն։ Մահմետականները, Հնդիկները եւ ուրիշ ազգեր ալ կրօնական արարողութիւնով չատագոված ու պահպանած են առողջապահական սկզբունքներ։ Հիւանդութիւններու ծագումին կամ պատճառին մասին ժողովուրդին ունեցած տգիտութիւնը պատասխանատու է չատ մը այլանդակ հաւատալիքներու, որոնք հին ատեններէ սկսելով՝ մինչեւ մեր օրերը արմատ ձգած են ռամիկ դասակարգին մէջ մանաւորաբար։ Եւ զարմանալի է որ քաղաքակրթուած երկիրներու մէջ իսկ այսօր կան տակաւին այնպիսիներ, որոնք հիւանդութիւնը կը նկատեն լոկ Աստուածային այցելութիւն մը, եւ ուստի ո՛եւէ նախազգուշութիւն եւ կամ դարմանում հիւանդութեան դէմ՝ կը նկատեն տկասակ մը հակառակութիւն Աստուածային կարգադրութեան դէմ։

Այս երկրին մէջ, ժողովուրդին տգէտ դասակարգը եւ մանաւանդ մեծ ժողովուրդին անուս մասը դժուար է համոզել թէ մարգ պարտաւոր է պաշտպանել ընկերը հիւանդութեան դէմ, ինչպէս զորօրինակ կը պաշտպանէ ընդհանրը՝ վրան յարձակող չունի մը կամ ոեւէ թշնամիի դէմ։ Համաճարակներու ատեն, առողջապահական պաշտօնեաներու աշխատ

ԼՈՒՐԵՐ

ՆԵՐՔԻՆ

—

Անգլիոյ Արմսթրոնկ գործարանին մէջ Պրազիլիոյ համար չինուած Րիօ տը Եանէյրօ արէւնոտը Օամ. կառավարութիւնը գնեց 3,540,000 ոսկիի, եւ իբրեւ կանխավճար հատոյց 1,200,000 ոսկի։ Մնացեալը պիտի վճարէ հետզհետէ։ Մարտանաւը կոչուեցաւ Օամաև Ա. եւ հրամանատար կարգուեցաւ Համիտիխի հրամանատար Բէուֆ պէյ։ Նաւը պատրաստ պիտի ըլլայ գարնան, եւ ամէն նկատումով պիտի գերազանցէ Ցունաց Ավհրոֆ մարտանաւը, ունենալով գրեթէ նոյնպատիկ տարողութիւն եւ սպառազինութիւն։ Թայնս կ'ըսէ թէ նախ Յոյները ուզեցին հանգանակութեամբ գնել զայն, բայց Թուրքերը յանձն առին ամբողջ գինը վճարել որոշ պայմանաժամու մը մէջ եւ յաջողեցան։ Նաւուն գինն է, կ'ըսէ, 3½ միլիոն Անգլ. ոսկի եւ թընդանթները 12 ըմպաչափնոց են։ Անգլ. նոյն գործարանին մէջ չինուող Րիշաւիխ արէւանոթն ալ մայրաքաղաքս կ'սպասուի Ցունիսին կամ Յուլիսին։ Այս գնումները մեծ խանդավառութիւն յառաջ բերին ի նպաստ նաւատորմիղին, եւ նուիրատուութիւններ սկսան. 100 ոսկի Ապտիւլ Մէճիտ իշխանէն, մէյմէկ ամսաթոշակ նախարարներէն, ծովային սպաներէն, քաղաքացին ու կրթական պաշտօնէութենէն, Ներքին եւ Դատական նախարարութիւններու եւ մայրաքաղաքի պաշտօնէութենէն, ամսական 350 դահ. անկեղանոցի պաշտօնէութենէն, 500 ոսկի Քաղաքապետութեան ընդհ. ժողովէն, 300 ոսկի Ղալաթա Սէրայ Մուխթար փաշայէ, 200 Դամասկոսի կուսակալէն, 800 հինգ երեւելիներէ, եւն.։

Գերման գին. մարմնին պետ եւ Ա. զօրաբանակի հրամանատար Զօր. Լիման փաշա եւ Տեղ. Սթրէմփել պէյ կիրակի Էմիրէ եւ Գըրգըքիւիսէ ուղեւորեցան։ Սոյն մարմնին պատկանող զինադադար մը ժամանեց վերջերս, ի մասին կ'սպասուին նաեւ 15 սպաներ։ Տեղի Թէլեկրաֆ կ'իմանայ թէ Պերլինի եւ Փեթերսպուրկի միջեւ բանակցութիւնը դեռ կը չարունակուի եւ թէ Ռուսիա հաւանօրէն գոհ պիտի ըլլայ, եթէ Գերման Զօրավարը պատերազմական վերին ատեանի մէջ իր աթոռը պահելով հանդերձ գին. վարժարաններուն հսկէ եւ ի հարկին ռազմային մեթոտներ սորվեցնէ մայրաքաղաքի չրջանակին զինուորներուն, բայց Թողու Ա. զօրաբանակի հրամանատարութիւնը եւ ի փոխարէն զօրավար մը կարգէ Էմիրնէի զօրաբաժնին։ — Պատկանեալ իշխանութիւններուն զեկուցուեցաւ թէ Տարանէլի նեղուցին հրամանատարութիւնը ուղղակի միացուած է Պատերազմական Նախարարութեան։

Պատերազմական Նախարար Իզզէթ փաշա հրաժարեցաւ։ Կը կարծուի թէ Օամ. բանակի ընդհ. քննիչ պիտի կարգուի, կամ բարձրագոյն ատեանի նախագահ։ Պաշտօնապէս կը հերքուի Եւրոպայի մէջ չրջող սա զրոյցը թէ Իզզէթ փաշա զօրք պիտի հանէ Աւլոնա ընդդէմ Ցունաստանի, կամ թագաւոր պիտի ըլլայ Ալպանիոյ։ — Շաբաթ Գնդ. Էնվէր պէյ եւ Հանրօգուտ գործերու Նախարար Ճէմալ պէյ կիսաբաժնի հրամանատարութեան բարձրացան Կայս. հրամանով, եւ Էնվէր փաշա Պատերազմական նախարար կարգուեցաւ։ Այս ընտրութիւնը նպաստաւոր տպաւորութիւն գործեց Երբեակ Զինակցութեան երկիրներուն մէջ։ Իսկ Փարիզեան մամուլին կարծիքով նոր պարտութիւն է Ռուսիոյ համար։ — Եկեմտական նախարար Րիֆաթ պէյ երկուշաբթի վերադարձաւ Եւրոպայէ եւ անմիջապէս իր տեղեկագիրը մատոյց Վարչապետութեան,

Բարենորոգումներու ծրագրին վրայ սպասուած զեկոյցը չհրատարակուեցաւ։ Բանակցութիւնները սակայն աւելի եռանդով յառաջ կը տարուին Գերման ու Ռուս ներկայացուցիչներուն միջեւ։ Ռուս դեսպանը երկուշաբթի կայսր ներկայացաւ՝ արձակուրդով իր մեկնելուն առիթով հրաժեշտ առնելու համար Ն. Կ. Վեհափառութենէն։ Սակայն Վարչապետական վերջին պատասխանին մէջ կէտ մը անգոհացուցիչ գտնելով հարկադրուեցաւ նոր առաջարկ ներկայացնել եւ իր մեկնումը մինչեւ այսօր յետաձգել։ Միեւնոյն ժամանակ լրագիրներու մէջ կը զեղուն ծրագրին ընդունուած ու չընդունուած մասերուն վրայ այլազան ենթադրութիւններ։ Տեղի Թէլեկրաֆ, որ առ հասարակ իրազեկ է, պոլսէ կ'իմանայ թէ ցարդ ամբողջովին լուծուած են ոստիկան զինուորութեան, հողային, լեզուի, և նահանգային ժողովի հարցերը։ Այսինքն ոստիկան զինուորութեան հրամանա-

տարուբթիւնը պիտի յանձնուի Զօր. Պոմանի և ընկերներուն։ Հայերէն յայիչտակուած հողերը պիտի վերադարձուին, և Հայերէն պիտի գործածուի դատարաններու և պաշտօնական յայտարարութիւններու մէջ։ Համեմատական ներկայացուցչութիւն պիտի ընդունուի նահանգ. ժողովին մէջ։ Իսկ այս չարթու լուծուած կը համարուին սա կէտերը. Հայկական վեց նահանգները և Տրապիզոնի նահանգը պիտի բաժնուին երկու չրջանակի։ Մէն մի չրջանակ պիտի կառավարուի Օսմ. կուսակալէ մը, որ իրեն օգնական պիտի ունենայ օտարազգի խորհրդական մը իբրեւ Օսմ. պաշտօնեայ եւ օտարազգի ընդհ. քննիչ մը մեծ ազդութիւններէն նշանակուած։ Ընդհ. քննիչները տասը տարի պիտի պաշտօնավարեն և պիտի չկրնան հրաժարեցուիլ աւելի առաջ։ Իրաւասու պիտի ըլլան ստորագրաս պաշտօնեաներ պաշտօնանկ ընել։ Պիտի պատկանին չէզոք երկիրներու և պիտի ներկայացուին մեծ ազդութիւններէն, բայց պիտի անուանուին Բ. Դռնէն։ Իրենց ու կեզր. վարիչ մարմնոյ միջեւ ծագելի անհամաձայնութիւնը հարթելու հարցն է որ անլոյծ կը մնայ։

Ռուս դեսպանը և Յոյն Պատրիարքը այցելութիւն փոխանակեցին։ — Իզմիր-Տարաանէլի երկաթուղիին չինութիւնը Ցրանսական Փէրիէ դրամատան յանձնուեցաւ։ — Թղթատարական պոնօները պարզ նամակի մէջ գնողներ չեն կըրնար կորուստի հատուցում պահանջել, վասն զի դրամական թուղթեր պէտք է ըստ օրինի իրենց արժէքաւոր նամակներ ղրկել։ —Վէտրին և Պոնիէ օդաչուները անցեալ չարթու Գահիրէ ժամանեցին։

ԱԻԵՏԱՐԱՆԱԿԱՆ

Ամերիկեան Աստուածաշնչի Ընկերութեան Արեւելքի ընդհ. տնօրէն Տր. Պօէն չաբաթ դէպ ի Պէյրութ և Եգիպտոս ուղեւորեցաւ։ —Մինողեան Տօնի երկրորդ օրը Գումգափուի Անգղ. Միչընի վարիչ Միս Պրրճէսի բաղմօգուտ գործունէութեան 25ամեակը պիտի տօնուի Միչըն Հաուսի մէջ Պատրիարքական փոխանորդ հօր նախագահութեամբ։

Գոհութեամբ կը գիտենք թէ Տաճար իր վերջին թիւերէն միով Հայ կղերին ջերմապէս կը յանձնարարէ գործածել Կիրակնօրեայ դպրոցի մեր դասագիրքը, որու առաջին եռամսեան հրատարակուած է։ — Կոչնակ եւս իր 51րդ թիւին մէջ գեղեցիկ յորդորական մը կը հրատարակէ փութով և իսկապէս իրականացնելու և արդիւնաւորելու համար ազգային միութեան կամ համագործակցութեան ծանուցեալ ձեռնարկը։

Կեզր. Թուրքիոյ Գոլէճին Վարչական Խորհուրդը իր ձմեռնային դումարումն ունեցած է Դեկ. 10էն 11, և ի մէջ այլոց որոշած է գոլէճին նախկին նախագահներէն Տր. Ֆուլլերի կենդանագիրը պատրաստել, Եագուպ Տէր Գրիգորեանի յիշատակարանի դումարը Ամերիկեան դրամատան մը յանձնել, յառաջիկայ տարի Փրոֆ. Մաթեոսեանի արձակուրդ տալ և զայն արտօնել որ Թանգարանին համար դրամ հաւաքէ ի յիշատակ Փրոֆ. Սարգիս Լևոնեանի, հիւանդանոցի ի նպաստ հանգանակուած գումարը, որ 180 ոսկի է, ամեցնել՝ հանգանակութիւնը չարունակելով ի յիշատակ Տր. Թրոպրիճի, չրջակայ դպրոցներու աշակերտները գոլէճին հինգերորդ կարգն ընդունիլ ինչ ինչ պայմաններով, յառաջիկայ Սեպ. ամիսէն սկսեալ նախապատրաստականներու թոշակը 3 ոսկիի բարձրացնել, գոլէճի ուսանողներուն ալ 4ի, ուսմանց ծրագիրը վերակազմել և Ամերիկեան Ինամակալութենէն խնդրել աւելի դրամ, նաեւ արձակուրդ մը նախագահին համար։ Գոլէճին համագումար ծախքն եղած է 3,451.13 ոսկի և բաւական բայ դոյացած է։ Իսկ հիւանդանոցին ծախքն եղած է 2,208.89, և գրեթէ հաւասարակշռուած է հասոյթով։ — Մարաշի միացեալ դպրոցին տարեկան ծախքն է 500 ոսկի։

Իզմիրի միսիոնար Մր. Հարլօ 15 օր արձակուրդ տուած է Աֆիոն Գարահիսարի հովիւ Վեր. Երանեանի, և ճամբու ծախքը վճարելով Իզմիր հրաւիրած և հիւրընկալած է զայն ընտանիքով հանդերձ։ —Պոսթընաբնակ Տիար Կ. Յ. Դարակիւլեան կեանքի 1,000 տոլարնոց ապահովագրութիւն մը կտակած է Հ. Բ. Ը. Միութեան։ —Կեսարիոյ հանգուցեալ միսիոնար Տր. Ֆարնզուրրթի տիկինը Դեկ. 11ին մեռած է իր դստեր, Միսիս Լիթըլի, բնակարանին մէջ ի Կլէն Պրիճ (Ամերիկա) և թաղուած է իր ամուսնին մօտ։ Այս մահով ոչ ոք կը մնայ այն 8 միսիոնարներէն որ միեւնոյն նաւով 1852 Դեկ. 22ին Իզմիր ուղեւորեցան Միացեալ Նահանգներէն։ — Անթոլիա Գոլէճի Նախագահ Տր. Հուայթ, տիկինը Միսիս Հուայթ և դա-

սախօսներէն Փրոֆ. Յ. Յ. Մանիսաճեան մայրաքաղաքս եկան Իզմիր երթալու համար, ուր յառաջիկայ չաբթու պիտի գումարի Ամերիկեան գոլէճներու կրթական համաժողովը։ — Դր. Էֆ. Շահպազեան, որ անցեալները հանրակացքի արկածի մը ենթարկուելով, ճակատէն վիրաւորուեցաւ, բոլորովին ապաքինած է։

Դատական նախարարը Ազգապետարան ղրկեց պաշտօնագիր մը, որով կը հաղորդէ թէ բոլոր պաշտօնարաններու և հաստատութիւններու պաշտօնեաները և զին. հրամանատարներն ու սպաները ընթացիկ տարւոյ ճամբու տուրքը Հոկ.էն, իսկ անցեալ տարիներունը Նոյ.է սկսեալ պիտի վճարեն 5 մասնավճարով ըստ որոշման Ելեւմտական նախարարութեան, և թէ խճուղեաց կանոնագրին տրամադրութիւններուն և զանազան ժամանակներ ծանուցուած որոշումներու համաձայն այդ տուրքէն զերծ եղող ոչ-Իսլամներն են պաշտօնի վրայ գանուող եկեղեցականներ և Խախամներ, խեղանդամներ և խելագարներ, ղէնքի տակ գանուող կանոնաւոր զօրքեր և ոստիկան զինուորներ, նմանապէս ղէնքի տակ գանուող պահեստիներ և երկրապահներ, փոխանորդաբար զինուորագրուողներ ու կամաւորներ, ոճրի և եղեռնի համար բանտարկուածներ, ոստիկաններ, գիւղի պահապաններ, զին. վարժարաններու ուսանողներ, և մորթող Խախամներ։ Տարեմուտէն քանի մը ամիս յետոյ ղէնքի տակ առնուած պահեստիներէն անոնք որ մինչեւ վեց ամիս ծառայած են՝ կէս տուրք պիտի վճարեն, իսկ անոնք որ վեց ամիսէ մէկ օր անդամ աւելի ծառայած են՝ տուրքէ զերծ պիտի ըլլան։ Սոյն կանոնին պիտի ենթարկուի նաեւ կրօնական պաշտօնարաններու և անոնց ժողովրդային բարեսիրական հաստատութիւններուն, եւն. պաշտօնէութեան ճամբու տուրքը։ Համանման պաշտօնագիր մը ղրկուեցաւ նաեւ Ազգ. Պատրիարքարան, և Ասոն Ժողովը որոշեց ուսումնասիրել խնդրին վերաբերեալ բոլոր որոշումներն ու օրէնքները և յետոյ, երբ տեսնուի թէ ուսուցիչներու ապահարկութեան վերաբերեալ տրամադրութիւն մը չկայ, շրջաբերականով մը Թաղ. Խորհուրդներու հաղորդել նախարարական սոյն պաշտօնագրին պատճէնը։

Արաբկիրէ կը գրուի թէ տեղւոյն եկեղեցին 7 տարուան մէջ 135 անձ կորուսած է գաղթի պատճառով, եւ հիմա 150 տուն Աւետարանականներէն հազիւ 60 տուն կը մնան։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ

Ազգային Ժողովը անցեալ ուրբաթ չորեքշաբթի ներկայացուցիչ մը ընտրել երուսաղէմի համար։ 52 քուէարկուներուն հազիւ 24ը միաբանեցան ընտրելիի մը վրայ, չատեր սպիտակ քուէ տուին և ուրիշներ ձեռնպահ մնացին։ Այս տխուր իրականութեան ի տես Պատրիարք Հայրը թելադրեց Պատրիարքին ընտրութիւնը վերքացնել եւ ներկայացուցչի պաշտօնն ալ անոր վստահիլ։ Ի վերջոյ որոշուեցաւ ներկայացուցչի ընտրութիւնը յառաջիկայ ուրբաթի յետաձգել, բայց նախապէս ջանալով խմբակցութիւններու մէջ համաձայնութիւն գոյացնել։ — Ասոն Ժողովը որոշեց կառավարութենէն նոր պայմանաժամ մը խնդրել ի նպաստ Ատանայի արկածեալներուն, որոնք ի վիճակի չեն դեռ կառավարական փոխատուութիւնը հատուցանելու։ Որոշեց խնդրել նաեւ եկեղեցիներու եւ դպրոցներու վերաշինութեան յատկացուած վարկին մնացորդը։ — Պետական Խորհուրդը վճռեց թէ Էվկաֆի նախարարութիւնը իրաւունք չունի Ղալաթիոյ Ասթախանէ խանը մահիդի նկատելու, քանի որ կառավարութիւնը անցեալին մէջ պատրիարքարանէ մատուցուած թաղրիրով ընդունած է թէ ազգապատկան սեփականութիւն է այն։ — Պատրիարք Հայրը չաբթի Ամերիկեան գեսպանին եւ իրաւապէտ խորհրդական Շմաւոնեան էֆ.ի այցելութիւնն ընդունեցաւ Պատրիարքարանի մէջ, երկուշաբթի ալ Պոլսոյ կեդրոնական հրամանատար Ջաւիդ պէյի այցելութիւնը։ — Մայրաքաղաքիս Ֆրանսական Աչխարհագրական Ընկ.ը կիրակի Իւնիոն Ֆրանսէզի մէջ հաւկերոյթ մը տուաւ ի պատիւ Ֆրանսական ծովային սպայ Հայազգի Տիար Զաւիկ Ասանգատեանի։ Ներկայ էին 50 հրաւիրեալներ եւ Պատրիարք Հօր կողմէ Տիար Գ. Փաստրմաճեան։ Ֆրանսական հիւպատոսը թուեց սոյն ընկերութեան օգտաչատ գործերը Փոքր Ասիոյ մէջ, եւ Պատրիարք Հօր ներկայացուցիչ մը ղրկելուն համար չնորհակալութիւն յայտնելով դրուատեց Հայերն իբրեւ կարեւոր տարր մը Թուրքիոյ վաճառականութեան մէջ։ Տիար Խանդատեան ևս չհշատեց Ֆրանսական վաճառականութեան մրցումը Թուրքիոյ մէջ եւ յարեց թէ Ֆրանսական ձեռնարկները մեծապէս պիտի ծառայեն այս երկրին, ի մասնաւորի

Հայկական նահանգներուն, բարօրութեան։ — Ներքին գործերու նախարարութիւնը չրջաբերական մը ղրկած է բոլոր առաջնորդարաններուն հաղորդելով թէ, թէեւ Թուրքիոյ մէջ ճամբորդողներու պարտաւորիչ չէ անցագիր առնել, Ռուս սահմանապուհին անցնողներ լաւ կ'ընեն" առնելով, քանի որ Ռուսիոյ մէջ անցագիր կը պահանջուի եւ յաճախ անտեղութիւններ կը պատահին այդ պատճառով։ — Պուլղարիոյ առաջնորդ եւ Սբ. Դանիէլ վանքի վանահայր Սահակ վարդապետ, որ նոյն վանքն ապաստանած Հայ գինուածառի մը պատճառով, բանտարկուած էր, արձակուեցաւ։ — Ռոտոսթօի առաջնորդ Գ. Ծ. Վրդ. Ասլանեան ժապաւէնեալ տոմարով մը Իզմիտ հասած եւ նպաստ հաւաքած է Մալկարայի կարօտեալներուն համար եւ նոյն նպատակով հետզհետէ պիտի այցելէ նաեւ Պարտիզակ, Առաբաղար եւ Պիլէճիկ։ — Բրդական յափշտակութիւններու, թալաններու եւ սպանութիւններու տեղեկագրեր հասան Պատրիարքարան Շիրուանի և Սեւերեկի գիւղերէն։ Իրաւագիտական վարժարանի նոր չրջանաւարտ մը, Կրետացի Յուստ, Պալաթ գիւղէն 20 տարեկանէ վար Հայուհի մը առեւանգեց։ — Պոլսեցի Օր. Իսկուհի Գավանօղ Փարիզի Քոնսէրվաթուարի մրցումներուն մասնակցած է 300 հոգիի հետ եւ 12 յաջողակներէն մին հանդիսացած։ — Սուետանի Հայերը արտօնութիւն ստացած են զինավարժական ակումբ մը կազմել միջնկենական Դախագահութեամբ Խարթումի կառավարչին։ — Հայ օգնական Տիար Արամ-Տիգրան, որ 1912 Դեկ. 23ին Ֆրանսական կառավարութեան առաջարկած էր 1 միլիոն ֆրանքի ծախել իր անվտանգ անկումի գիւտը եւ հետեւեալ Ցնվ. 4ին պատասխան ստացած էր թէ առ այդ հարկ պիտի ըլլայ որ մասնագիտական յանձնաժողով մը հաստատէ գիւտին արդիւնաւորութիւնը, 100 ֆրանքնոց 40 բաժինով ընկերութիւն մը կազմից փորձերուն անհրաժեշտ գումարը հայթայթելու համար եւ Նոյ. 1ին կատարեց առաջին փորձը, որ չատ յաջող եղաւ։ Բայց հարկ դատուած ըլլալով կրկնել փորձը, պարտաւորուած է միւսանգամ օգնութեան դիմել։ — Իզմիրի առաջնորդ Տ. Մատթէոս Ծ. Վրդ. Ինճէեանի հայրը, Մկրտիչ էֆ. Ինճէեան, անցեալ չաբթու դժբաղդ արկածի մը զոհ գնաց, ջրկիր կառքի մը տակ մնալով։

ԱՐՏԱՔԻՆ

—

Պուլկարիոյ Զարը Ցնվ. 1ին անձամբ կարդաց Սոպրանիյէի բացման ճառը, որով Պուլկարիոյ բանակին եւ ժողովրդեան զրուատիքն հիւսեց յայտարարեց թէ այսուհետեւ Պուլկարիա ամէն ինչ պիտի ընէ խաղաղիկ զարգացման և ... առջդիմութեան գետնին վրայ յաղթանակներ տանելու և Պալքաններու մէջ այն դիրքը գրաւելու համար որու արժանի է։ Սոպրանիյէն ... քուէի մեծամասնութեամբ նախագահ ընտրուեցաւ կառավարական մը։ Դահլիճին հրաժարմամբ ժողովը դադրեցուց իր նիստը մինչեւ նորին կարմութիւնը։ Զարը ի վերջոյ վերահաստատեց դահլիճը ամբողջութեամբ, Պատերազմական նախարար անուանելով Պերլինի դեսպան Մ. Մարովը։ — Սերպիոյ դահլիճը կազմելու պաշտօնը նախորդ Վարչապետ Մ. Փասիչի յանձնուեցաւ դիւանագիտական ազդեցութեամբ Ռուս դեսպան Մ. Հարթվիկի, որ մեծ դեր ունեցաւ Պալքանեան Դաշնակցութիւնը կազմելու մէջ և կը հաւատայ թէ առանց Մ. Փասիչի անկարելի պիտի ըլլայ տեւական խաղաղութիւն հաստատել Սերպիոյ եւ Պուլկարիոյ մէջեւ։ — Ռուսիոյ Զար Զարուհիին և զաւակներուն հետ Զարսքօէ Սէլօ գնաց, ուր պիտի մնայ հաւանօրէն իբր երկու ամիս ամանորի առիթով սիրալիր հեռագիր մը ուղղած Ֆրանսայի Նախագահին, որ յառաջիկայ ամսու Փետրուարուկ պիտի երթայ Նաւաբաժնի ընկերակցու թեամբ։ — Անգղիոյ Արտաքին գործոց նախարարութիւնը զեկոյց թէ իր յիշատակագրին պատասխանն ստացած է Երրեպ... Զինակցութեան պատկանող տէրութիւններէն կը կարծուի թէ Յունաստանի տրուած պատմաժամը երկարելու առաջարկն ընդունուած է։ Յունաստան հրամայեց ամսու 18ին պարպել զեպիրոս առանց վոյթ ընելու տար ձախող հետեւանքներուն համար։ Մ. Վենիզելոս իրեն ուղղուած հարցումներու պատասխանեց թէ Յունաստան իր ծովային գերակրութիւնը պիտի պահէ Եգէականի մէջ, սակայն չկրնար յայտնել թէ ի՛նչ միջոցներով։ Ամսու 6ին Վարչապետը իր ճամբորդութիւն սկսաւ երթալով նախ Հռոմ Եգէականի հարցին համար։ Յետոյ պիտի այցելէ Փարիզ 500 միլիոնի փոխառութեան համար և հետզհետէ Պերլին, Փեթերսպուրկ Վիէննա և Փարիզ։

مدير مسئول — صمويل ق. هاروتيونيان

ՏՊԱԳՐԻԶ ԵՒ ՀՐԱՏԱՐԱԿԻԶ Ց. ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆ
Պայպըլ Հաուս, կ. Պոլիս

ԱՆԳԼԻԵՐԷՆ ՍՈՐՎՈՂՆԵՐՈՒՆ կը յանձնարարուին Յ. ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆ

Վաճառատան մէջ ծախուած գիրքերէն հետեւեալները.

	Դրուշ
Գ. Պաղտասարեան	
Ծակեղէն Բանալի Անգլիերէն լեզուի	12
Նոր Քերականութիւն Անգլիերէն լեզուի	5
Սահակ-Մեսրոպ	
Ցոյսաւն Անգլիական գրականութեան (Առաջին շարք)	7½
Բրոֆ. Վ. Յ. Յակոբեան	
Անգլօ-Հայ Ընդարձակ Բառարան	40
Զ. Տ. Ս. Փափազեան	
Գործնական Բառարան Հայ-Անգլիերէն	35
Միւթէրէ ի Լիսան ը Ինկլիզի (Հայտն. Թուրք.)	12
Redhouse English and Turkish Lexicon	80
Redhouse Turkish and English Lexicon	160
Webster's Collegiate Dictionary	80
Webster's Collegiate Dictionary, Thin paper	100
Webster's Collegiate Dictionary Indexed, gilt edges	140
Webster's International Dictionary	240
Royal Primer	¾
Royal Reader No 1	2
Royal Reader No 2	4
Royal Reader No 3	6
Royal Reader No 4	9
Royal Reader No 5	12
The Royal Crown Primer, Part I.	1¾
The Royal Crown Primer, Part II.	2½
The Royal Crown Readers No 1	5
The Royal Crown Readers No 2	6
The Royal Crown Readers No 3	8
The Royal Crown Readers No 4	9
The Royal Crown Readers No 5	12

Գրավաճառներու և դպրոցականներու համար ժամնաւոր զեղչ։

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՈՐԲԱՆՈՑ, ՊՐՈՒՍԱ

Խորին չնորհակալութեամբ կը հրատարակենք հետեւեալ դրամներն, զորս ընդունած ենք Նոյեմբերի մէջ։ Դոնեա, Վեր. Ս. Բէճէպեան 52½ դահ. որոյ 10ը իր նուէրը, հացաժողովին զեղչը 42, Օր. Ե. Լ. 3 գոգնոց, Պանտրմա, Կար. էֆ. Յովհաննէսեան 22, բարեկամներէ 145, երկու որբուհիներու ի նպաստ Դանիվլիէ 216՝ Պաղատա, Զ. Գ. Տճոպճեանեան էֆ. 363, որոյ 40ը իր նուէրը, 108, Տոք. Ա. Ս. Յակոբեան և 215 ին բարեկամներէ, Լոնդոնա, Տիկնանց Որբախնամ 324 որբի մը 6 ամսեայ ծախուց ի նպաստ. Խասկալ, Թէոֆիլոս էֆ. Ներկարարեան 108, Կ. պոլիս Տր. Մէքքաէմի ձեռամբ Կարսէ 122, Դահիրէ Ն. Կիւզելեանեան էֆ. 46¼, Մէրսին Մէյրի Յովհաննէսեան 36, Թաուքջէօյ, Մովսէս էֆ. Պ. Գալթաղեան 15, Ամերիկա Վեր. Ս. Վ. Պետիկեան 108 և 1 օրինակ «Համիտի Մենախօսութիւնը,» Մ. Ազիզ Տիկ. Զապէլ Զարիֆեան 282½ բարեկամներէ հանգանակեալ, Ռուբէն էֆ. Ռափայէլեան 40, Ֆ. Ն. Ֆր. 260 որբի մը ի նպաստ, Յակ. էֆ. Տէր Ահարոնեան 60, Շարպէշլա Սրամ էֆ. Գ. Սիվասլեան բարեկամներէ 178, Պարախտակ, Տիկ. Ռ. Արապեան 30, Տիկ. Սուբրիկ 45 պահիս ի յիշատակ իր հանգուցեալ որդւոյ, Ճ. Վ. Տ. 12 Անգղ. ոսկի ի նպաստ մէկ որբի, Կ. պոլիս Վահէ էֆ. Անտոնեան 60, Ենիճէ Գառնիկ էֆ. Պէնտէլեան 20, Պուրսա Գէորգ էֆ. Ոսկանեան 80, Մանիսա Պատ. Յակոբ Մինասեան 108. վաճառեալ Բանալի Անգլ. լեզուի 715։ Մանրամասնութիւնք, Պանտրմա. Գեր. Տ. Կարապետ Եպ. Մազլումեան 25, Կ. Տօնտիկեան էֆ., Տիկ. Մ. Ուզունեան և Ա. Բերեան էֆ. 10ական, Յ. Շահպազեան էֆ. և Օր. Ե. Ֆէսճեան 7ական։

ԹԷՅ ԻՍԱԳՈՒԼԵԱՆ

ՀՈՏԱՒԻՆ, ԽՆԱՅՈՂԱԿԱՆ ԵՒ ԱՆՆԴԱՄԱՐ

Փնտռեցէք ոսկի «Փիղ» մարքայով թէյերը Թուրքիոյ բոլոր քաղաքներու թէյավաճառանոցն քով։ Կեդրոնատեղի Պահճէ Դարու, Սատրգիւճ խանին անկիւնը

Յ. ԻՍԱԳՈՒԼԵԱՆ, ՈՐԴԻ ԵՒ ԸՆԿ. ՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ

ԼԱՆՔԱՇԱՅՐ

THE LANCASHIRE

ԱՌԱՋՆԱԿԱՐԳ

ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐԱԿԱՆ

ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

ՀՐԴԵՀԻ ԵՒ ԿԵՆԱՑ

Դրամագլուխ { *Ֆրանք* 454,181,250 / *Անգղ. ոսկի* 18,167,250

Նպաստաւոր պայմաններով կ'ապահովագրէ ամէն տեսակ ապրանք եւ ԲԱՐԱՇԷՆ կամ ՓՈՑ-ՏԱՇԷՆ չէնքեր։

Կ. Պոլսոյ Ընդհանուր Գործակալ

Ա. Ո. ՄԷԼԼԸՐ

7 – 8 Այրըբարնագ խան, Զիլճէ-բազար

Կ. ՊՈԼԻՍ

ԿԻՐԱԿՆՕՐԵԱՅ ԴՊՐՈՑԻ ԴԱՍԵՐ

1914Ի ՀԱՄԱՐ

Հրապարակ ելան Կիրակնօրեայ Դպրոցի Դասերուն 1914ի առաջին Եռամսեակները Հայերէն և Հայ. – Տաճկերէն լեզուաւ։ Կը պարունակեն դասերու լուսաբանութիւններ, ժամկան վարժական ծանօթութիւններ, Կիրակնօրեայ Դպրոցի կազմակերպութեան եւ վարչութեան վերաբերեալ տեղեկութիւններ, Տղայոց Բաժին մը եւ ուրիշ շատ մը չահեկան հանդամանքներ։ Պատկերազարդ են ու քաղաքասէր։ Հայերէնը կը բաղկանայ 92 մեծադիր էջերէ, իսկ Հայ. – Տաճկերէնը 88 էջերէ։ Իւրաքանչիւր Եռամսեայի դինն է 40 փարա։ Դիմել գանձառները որեւէ միսիոնարի, կամ ուղղակի Յ. Մատթէոսեանի, Պայազիտ Հատուց, Կ. Պոլիս։

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՈՐԲԱՆՈՑԻՆ

ՀԱՆՐԱԳԻՏԱԿԱՆ ՕՐԱՑՈՑՑԸ

1914

ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ

Ընդարձակը 320 էջ, 3½ դահ.։
Համառօտը 128 էջ, 1½ դահ.։

Կեդրոն մեծաքանակ վաճառման ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆ ՏՊԱՐԱՆ, Կ. Պոլիս, Ամերիգան խան, Պայազիտ Հատուց. բոլոր առաջնակարգ գրավաճառներուն քով կը ծախուի ի Պոլիս և ի գաւառս։

Սակաւ մեկ Հայ անհատ, մեծ ու փոքր, այր թէ կին, պէտք է ունենայ հատ մը սոյն օգտաշատ Օրացոյցէն, որով, անձնապէս օգտուելէ զատ, Պատառ մը Հաց ալ հայթայթած կ'ըլլայ Հայ որբուհիներուն։ Տարին 3½ դահ. կամ շաբաթը իբր 2 փարա յատկացնել Հաստատութեան մը որ ճիշդ 40 տարիէ ի վեր անդադար կը յարատեւէ, յիրաւի Մուրացիկի մը համար իսկ հնար է, բաւ է որ ԿԱՄՔ և ՓԱՓԱՐ ըլլայ ոարիք գործելու։ Ջանանք զայս աղնիւ յատկութիւնը մշակել մեր ժողովրդեան սրտին մէջ։

ՀԱՅ ԱԻԵՏԱՐԱՆԱԿԱՆ ՊԱՇՏԱՄՈՒՆՔ

ԿԻՐԱԿԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 3

ԲԵՐԱ. — Ա.ինալը Զէչմէ. Սբ. Երրորդութիւն եկեղեցի. ժամ 10 (Ը. Ե.). Վեր. Ա. Պ. Շնաւոնեան։

ՄՈՒՍԱԼԼԱ. — Անգլիական վարժարան. Լանկայի եկեղեցի. ժամ 10.15 (Ը. Ե.). Վեր. Յ. Ա. Ճեհիզեան։

ՊԱՅՈՂԼ ՀԱՈՒՍ — Ֆրինճանճըլար Եօդուշու. Էմմանուէլ եկեղեցի. ժամ 10.30 (Ը. Ե.). Վեր. Յ. Գ. Գրիգորեան։

ՍԿԻՏԱՐ — Ամերիկեան Գոլէճին մատուռը. ժամ 10 (Ը. Ե.). Պաս. Կ. Յ. Քեորքեան։

ԽԱՍԳԻՒՂ — ժամ 7 (Ը. Թ.). Պաս. Բ. Պետրոսեան։

ՊՕՅԱՃԸ ԳԻՒՂ — Կաթոլիկեան բնակարան. ժամ 3 (Ը. Ե.). Տր. Հ. Ս. Պարնըմ։

—

Ե. Ք. ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ԳՈՒՄ ԳԱՓՈՒ. — Անգլիական Միշըն Հաուս. ժամ 3 (Ը. Ե.) Տիար Երուանդ Յ. Գրիգորեան։

ԱԻԵՏԱՐԵՐ *ձեռքէ կը ծախուի Հատը 40 փարայի*